הלכה · משנה תורה · מפרשים · מגיד משנה · ספר משפטים

מגיד משנה על משנה תורה, הלכות טוען ונטען

רבנו וידאל די טולוזא

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מגיד משנה על משנה תורה, הלכות טוען ונטען

רבנו וידאל די טולוזא

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מגיד-משנה-על-משנה-תורה-הלכות-טוען-ונטען/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162152 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 6
הלכה א 6
הלכה ב 6
הלכה ג 6
הלכה ד 6
הלכה ה 7
הלכה ו 7
הלכה ז 7
הלכה ח 8
הלכה ט 8
הלכה י 8
הלכה יא 9
הלכה יב 9
הלכה יג 9
הלכה יד 9
הלכה טו 10
הלכה טז 10
הלכה יז 10
פרק ב 10
הלכה א 10
הלכה ב 10
הלכה ג 11
הלכה ד 11
הלכה ה 11
הלכה ו 12
הלכה ז 12
הלכה ח 12
הלכה ט 12
הלכה י 12
הלכה יא 12
הלכה יב 13
פרק ג 13
הלכה ב 13
הלכה ג 13
הלכה ד 13
הלכה ה 13
הלכה ו 14
הלכה ז 14
הלכה ח 14
הלכה ט 15
הלכה י 15
הלכה יא 15
הלכה יב 15
הלכה יג 16
הלכה יד 16
הלכה טו 16
פרק ד 16
הלכה א 16
הלכה ג 17
הלכה ד 17
הלכה ה 17
הלכה ו 18
הלכה ז 18
הלכה ח 18
הלכה ט 19
הלכה י 19
פרק ה 19
הלכה א 19
הלכה ב 20
הלכה ג 20
הלכה ד 21
הלכה ה 21

הלכה ו 22
הלכה ז 22
הלכה ט 22
הלכה י 23
הלכה יא 23
הלכה יב 23
פרק ו 23
הלכה א 23
הלכה ב 24
הלכה ג 24
הלכה ד 25
הלכה ה 25
הלכה ו 26
הלכה ז 26
הלכה ח 26
פרק ז 26
הלכה א 26
הלכה ב 27
הלכה ג 27
הלכה ד 27
הלכה ה 28
הלכה ו 28
הלכה ז 28
הלכה ח 29
פרק ח 29
הלכה א 29
הלכה ג 29
הלכה ד 29
הלכה ה 30
הלכה ו 30
הלכה ז 30
הלכה ט 31
הלכה י 32
פרק ט 32
הלכה א 32
הלכה ד 33
הלכה ה 33
הלכה ו 33
הלכה ז 34
הלכה ח 34
הלכה ט 34
הלכה י 35
הלכה יא 35
הלכה יב 35
הלכה יג 36
פרק י 36
הלכה א 36
הלכה ב 36
הלכה ג 36
הלכה ד 37
הלכה ה 37
הלכה ו 37
פרק יא 37
הלכה א 37
הלכה ב 38
הלכה ד 38
הלכה ה 38
הלכה ו 38
הלכה ז 39
הלכה ח 39
הלכה ט 39
פרק יב 39
הלכה א 39
הלכה ב 39

הלכה ד 41
הלכה ה 41
הלכה ו 41
הלכה ז 41
הלכה ח 41
הלכה ט 41
הלכה י 41
הלכה יא 42
הלכה יב 42
הלכה יג 42
הלכה יד 42
הלכה טו 42
הלכה טז 42
הלכה יז 42
הלכה יח 43
הלכה יט 43
פרק יג 44
הלכה א 44
הלכה ב 44
הלכה ג 44
הלכה ד 44
הלכה ה 45
הלכה ו 45
הלכה ז 45
הלכה ח 45
הלכה י 46
הלכה יא 46
פרק יד 46
הלכה א 46
הלכה ב 46
הלכה ג 46
הלכה ד 47
הלכה ה 47
הלכה ו 47
הלכה ז 48
הלכה ח 48
הלכה י 48
הלכה יא 49
הלכה יב 49
הלכה יג 49
הלכה יד 49
פרק טו 50
הלכה א 50
הלכה ב 50
הלכה ג 50
הלכה ד 51
הלכה ה 51
הלכה ו 51
הלכה ז 52
הלכה ח 52
הלכה ט 52
הלכה י 53
הלכה יא 53
פרק טז 54
הלכה א 54
הלכה ב 54
הלכה ג 54
הלכה ד 55
הלכה ה 55
הלכה ו 55
הלכה ז 55
הלכה ח 55
הלכה ט 55

פרק א

הלכה א

הטוען את חבירו במטלטלין וכו'. בפרק שבועות הדיינין בשבועות (דף ל"ח:) במשנה ובהרבה מקומות:

וכן אם כפר וכו'. שם ובגמ' מבואר מה שהזכיר רבינו שלמדו מפי השמועה כלשונו ממש וכן מבואר בהרבה מקומות:

הלכה ב

אין לך מחוייב שבועה וכו'. ראש פרק בשבועות (דף מ"ד) כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין וידוע שאלו השלשה בלבד הן הנשבעין מן התורה:

אבל כל הנשבעין ונוטלין וכו'. שם (דף מ"ד:) ואלו נשבעין ונוטלין וכו' וכן מבואר שם שהנשבעין בטענת ספק שבועתן מדבריהם:

וכל אלו השבועות וכו'. זה מוסכם מכל הגאונים ז"ל ששבועת המשנה היא כעין שבועת התורה בנקיטת חפץ וטכסיס אחד להן וכן כתוב בהלכות בסוף הכותב וכן הסכימו הרבה מן האחרונים ז"ל:

הלכה ג

הטוען מטלטלין על חבירו וכפר וכו'. כופר בכל מפורש במשנה פרק שבועות הדיינין (שבועות דף ל"ח) שהוא פטור משבועת התורה ודין מודה במקצת ואומר הילך הוא מחלוקת בגמרא פ"ק דבבא מציעא (דף ג' ד') ופסקו בהלכות פרק שבועת הדיינין כרב ששת דאמר הילך פטור.

ומ"ש רבינו או שאמר אמת שהיה לך אצלי וכו'. מפורש בהרבה מקומות שכל טענה שפוטר עצמו מן הכל הוא פטור משבועת התורה ובמשנה החזרתיו לך פטור. ודין טענו חטים והודה לו בשעורים משנה שם פסק כסתם מתני' וכן מוכרח בגמרא:

אבל חכמי הגמרא וכו'. שם (דף מ':) על המשנה שאמרה מנה לי בידך אין לך בידי פטור א"ר נחמן ומשביעין אותו שבועת היסת וקיימא לן הכי כמבואר בהלכות ואם בזו תקנו שבועת היסת כ"ש בשאר החלקים שהזכיר רבינו וכן מבואר בגמרא שם דלהאי לישנא כ"ש בטוען החזרתיו שהוא חייב שבועת היסת וא"צ לומר באומר הילך או במודה בשעורים שהוא מודה באי זה דבר וזה פשוט:

הלכה ד

כל מי שנתחייב שבועה וכו'. שם בדאורייתא נחתינן לנכסיה ומדברי רבינו נראה שאין הנתבע יכול להפך שבועה שהוא חייב מן התורה על התובע [ופסק זה תמצאנו

בהלכות הרב האלפסי שם בפ' שבועת הדיינין ובסנהדרין פ' זה בורר ובחולין פרק בהמה המקשה] וכן פסקו הגאונים ז"ל דלית הלכתא כמר בר רב אשי דאמר בדאורייתא מפכינן שבועה:

ויש לו להחרים וכו'. כבר כתבתי בכמה מקומות שבכל מקום שנזכר בדברי רבינו חרם סתם הוא מתקנת הגאונים ז"ל:

אבל מי שנתחייב וכו'. שם בגמרא אמרו בדרבנן מפכינן שבועה אבל פירשו הגאונים ז"ל שלא אמרו אלא בשבועת היסת אבל בשבועת המשנה אין מהפכין אותה וזהו מ"ש רבינו וכן הסכימו קצת מן האחרונים ז"ל:

והורו רבותי שאם אמר התובע וכו'. זו סברא נכונה בטעמה שהרי זה שאמרו שנשבע ונוטל אם רצה לפחות דינו ולהיות כשאר תובעין שהנתבע נשבע היסת ונפטר נראה שהרשות בידו ודאי דלא גרע משאר תובעין וא"כ חזר דינו כדין התובע תביעה שהנתבע נשבע בה היסת ודינו כמוהו וכ"כ רבינו מאיר הלוי ז"ל ועיקר:

הלכה ה

היה מחוייב שבועה וכו'. שם מבואר דלדברי חכמים בשבועה דרבנן לא נחתינן לנכסיה אלא משמתינן ליה עד דמטי נגדיה מנגדינן ליה ושבקינן ליה ומתבאר שם שמתירין לו נדויו אחר כן כמו שכתב רבינו:

הלכה ו

כל המחוייב שבועת היסת וכו'. זהו מה שאמרו שם בדרבנן מפכינן שבועה והוא בשבועת היסת כמו שכתבתי למעלה וטעם הפוך הוא לפי ששבועה זו קלה ויפו בה חכמים את הנתבע שאם רצה להפכה על התובע הרשות בידו. **ומ"ש רבינו ואין לך מי שנשבע היסת ונוטל מחבירו אלא זה** הוא כדברי רבו אבן מיגש ז"ל ודברים ברורים הם:

הלכה ז

אין משביעין שבועת היסת וכו'. זה דבר מוסכם מכל הפוסקים ז"ל ודקדקו כן ממה שאמרו גבי ההיא דרב נחמן דאמר ומשביעין אותו שבועת היסת מאי טעמא חזקה אין אדם תובע אלא אם כן יש לו אלמא בטוען טענת ברי היא בדוקא וכן הדין שהרי אף מודה מקצת ששבועתו מן התורה אינו נשבע בטענת שמא כמו שיתבאר פרק רביעי. ועל מ"ש **רבינו שהאומר אמר לי אבא שיש לו אצלך מנה שהוא בטוען שמא** כתוב בהשגות א"א בזה איני מודה לו כי היא טענת ברי ועל זו א"ר אליעזר בן יעקב פעמים שאדם נשבע על טענת עצמו שהעמידו אותה בבא מחמת טענת אביו והוא שאמר וכו'. ודע שאין דבריו ז"ל מחוורין במה שפירש שדעת ראב"י היא לחייב באומר כך צוה לי

אבא דודאי כל זמן שהוא עצמו אינו טוען יודע אני אינה טענת ברי ע"פ אחר וכן הכריע הרמב"ן ז"ל וכן כתב רבינו מאיר ז"ל ועוד יתבאר זה פ"ד ודעת רבינו עיקר:

מנה יש לי בידך וכו'. זה בהרבה מקומות ועיקרו בכתובות פ"ק (דף י"ב:) מחלוקת אמוראים וק"ל כרב נחמן ור' יוחנן דאמרי מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור אוקי ממונא בחזקת מריה וכתב רבינו ז"ל הרי הנתבע נשבע היסת וכו' וכן פירשו ז"ל ודבר פשוט הוא שאם לא כן בטלת שבועת היסת שיאמר הנתבע איני יודע ויפטר אלא ודאי כשם שכופר בודאי נשבע היסת כך אומר איני יודע נשבע היסת וזה ברור ועוד אכתוב בדין זה למטה בפרק זה:

הלכה ח

כור חטים יש לי בידך וכו'. דין חיוב שבועת היסת דבר ברור הוא דלא גרוע אומר איני יודע אם חטים אם שעורים מאומר איני יודע אם יש לך חטים או אין לך כלום שהוא חייב היסת כמו שהכרחתי למעלה. אבל על מה שכתב רבינו ז"ל **ומשלם שעורים** כתוב בהשגות א"א זה אינו שאינו משלם שעורין וכו'. וכבר הארכתי פרק חמישי מהלכות שאלה ופקדון לבאר דברי הר"א ז"ל בדין זה ושם כתבתי שאף בעל העיטור ז"ל סובר כן אלא שכתב שבבא לצאת ידי שמים חייב בשעורים וכאן נראה שהראב"ד נוטה לדעת האומרים שכיון שתקנו שבועת היסת חייב בשעורים ובאמת שהדעת נותנת בדין זה שיהא חייב במה שהוא הפחות שבשנים אלא שהסוגיא שבהמניח את הכד קשה לזה כמו שכתבתי בהלכות שאלה ופקדון וצריך עיון ודעת הרב הבבלי כרבינו:

הלכה ט

מנה לי בידך בודאי וכו'. פרק הגוזל זוטא (דף קי"ח) משנה האומר לחבירו גזלתיך והלויתני הפקדת אצלי ואיני יודע אם החזרתי לך אם לאו חייב לשלם ומבואר בגמרא ובהלכות החלוק שכתב רבינו בין יש לו תובע לאין לו תובעין. ומה שכתב בשיש לו תובע שאין התובע צריך שבועה דבר ברור הוא ואני תמה למה לא כתב רבינו למעלה בדין מנה יש לי בידך בודאי והנתבע אומר איני יודע שאם בא לצאת ידי שמים חייב לשלם שהרי שם בפ' הגוזל אמר ר"י מנה לי בידך והלה אומר איני יודע חייב בבא לצאת ידי שמים וכן מבואר בהלכות שם וכן ראיתי לקצת המפרשים ולא ידעתי טעם נכון למה לא כתב כן רבינו:

הלכה י

מנה לי בידך וכו'. זהו באור מ"ש בדרבנן מפכינן שבועה שאם לא רצה הנתבע לישבע מהפכינן על התובע על כרחו ואם לא רצה לישבע הולך לו ופשוט הוא:

הלכה יא

הורו רבותי שכל מי שנתחייב שבועה וכו'. כבר באר רבינו בדבריו שדין זה הוא תקנת רבותיו ז"ל. וכבר כתבתי שכל מקום שהזכיר רבינו חרם סתם הוא מדברי הגאונים ז"ל:

הלכה יב

כל מי שנתחייב שבועה וכו'. בקדושין (דף כ"ז:) מנין לגלגול שבועה מן התורה וכו' ובפרק כל הנשבעין (שבועות דף מ"ח:) אמרו מהו לגלגל בדרבנן ופשטו שמגלגלין אף בדרבנן. ודע שמפורש הוא פ"ק דקדושין שמגלגלין בין בטוען התובע טענת ברי בין בטוען שמא בין על הגלגולים בין על עיקר השבועה ואע"פ שלא נזכר בביאור כאן בדברי רבינו מתוך שסתם לשונו נראה כן וגם במקומות אחרים מבואר בדבריו:

ועד היכן הוא כח הגלגול וכו'. פ"ק דקדושין (דף כ"ח) מימרא הובאה בהלכות פ' כל הנשבעין:

וכבר ביארנו שאין מגלגלי' וכו'. פי"א מהל' שכירות:

הלכה יג

מי שנתחייב שבועה וכו'. בהלכות פ' כל הנשבעין ירושלמי חד בר נש אזל בעא למידן קומי רבי זעירא חייביה שבועה על תרין דינרין אמר ליה לאו תרין דינרין אנא חייב לך הא טריפין לך א"ל עוד אתה חייב מילת פלן ופלן א"ל ר' זעירא או הב ליה כל מה דתבע לך או לישתבע ליה על כל מה דהוא מגלגל עלך וכתב בהלכות גם כן שהלכה כדברי האומר בפרק המפקיד אמר הריני נשבע ראה אותן מגלגלין עליו חזר ואמר הריני משלם חוששין כלומר ונשבע על הכל או משלם. וכתב רבינו או שטען מטענות הודאות כלומר שאם טען עליו התובע טענת ספק ורצה הלה לשלם עיקר תביעתו אינו חייב על הגלגולין לשלם וכן כתבו קצת בעלי הוראה ולזה הסכימו הרמב"ן והרשב"א ז"ל פ' השואל. ובהשגות א"א ואם זה שנתחייב היסת וכו'. ואיני רואה בכאן השגה על דברי רבינו כלל לפי שלא נזכר דין זה בגמרא ואין תימה אם לא כתבו כי כמה דינין יש בדיני ממונות לא נכתבו בדבריו ולא בדברי שום מחבר ולעיקר הדין כבר קדם בו רבינו אלפסי ז"ל שכתב בתשובה שבועת היסת דמהפכינן דוקא דלית בה גלגול שבועה אצל הנתבע אבל אית בה גלגול לא מפכינן עד כאן. והיא כתובה בעיטור וכוונתה כדברי הר"א ז"ל:

הלכה יד

הטוען את חבירו טענות הרבה וכו'. כן כתב רבינו האי בשערי השבועות ויש לזה סמך בקצת מקומות:

נתחייב שתי שבועות וכו'. גם זה בדברי הגאון ז"ל והביא סמך לזה ממה שאמרו היה חייב שתי מיתות נדון על שתיהן בחמורה. ודבר ברור הוא:

הלכה טו

כל הטוען על חברו וכו'. זה דבר פשוט ואינו צריך לראיה:

הלכה טז

אתה חבלת בי לא היו דברים וכו'. דעת רבינו לפטור שבועה על מה שאין בו חיוב ממון גמור פשוט הוא ודבריו בדין החבלה בנויין על מ"ש פ"ה מהל' חובל ומזיק ושם האריך בזה. וג"כ הארכתי שם לתמוה על דברי רבינו שכתב שאינו משלם קנס ע"פ עצמו והוא על נזק וצער כמו שמבואר שם. ובהשגות א"א איני מוצא קנס בחבלות וכו'. ודין חלוק המקומות מבואר פ"ה מהל' סנהדרין:

הלכה יז

בד"א שהמודה בקנס וכו'. זה פשוט בגמ' בהרבה מקומות שאם הודה בקנס גמור שנתחייב בו בבית דין ודאי חייב לשלם על הודאת פיו ומכל מקום כבר כתבתי שאין זה בקנס ובכל גוונא חייב כמו שנתבאר פ"ה מהל' חובל ומזיק:

פרק ב

הלכה א

כל חשוד על השבועה וכו'. מפורש במשנה פרק כל הנשבעין (שבועות דף מ"ד:) שכנגדו חשוד על השבועה שהוא נשבע ונוטל ומפורש פרק שבועת הדיינין בגמרא שאין חשוד נשבע אפי' שבועת היסת ושם נראה שאפי' רצה התובע אינו נשבע שהרי בהיסת אין שכנגדו נשבע וזה ברור:

הלכה ב

אחד הנשבע לשקר וכו'. פ' כל הנשבעין שם ושכנגדו חשוד על השבועה כיצד אחת שבועת העדות ואחת שבועת הפקדון ואפילו שבועת שוא ובגמ' (דף מ"ו:) הקשו וליתני נמי שבועת ביטוי ותירצו כי קתני שבועות דכי מישתבע בשקרא מישתבע אבל שבועת ביטוי דאיכא למימר דבקושטא קא משתבע לא קתני והקשו תינח אוכל ולא אוכל אכלתי ולא אכלתי מאי איכא למימר ותירצו תנא שבועת שוא וכל דדמי ליה ע"כ בגמרא. דעת רבינו לפרש שאין חלוק לענין הדין בין חשוד על שבועת בטוי אפי' להבא לחשוד על שאר שבועות וכל סוגיא זו אינה אלא לומר מ"ט לא קתני לה במתני' וטעם לדבריו דודאי לא גרע חשוד על שבועת בטוי דלהבא ממשחק בקוביא שאסור מדבריהם וכן כתב רבינו

האי ז"ל וזה דעת רבינו יעקב אבל רש"י ז"ל פירש דחשוד על שבועת ביטוי דלהבא אינו חשוד על השבועה להוציא שקר מפיו ואינו נפסל בכך וזה דעת הרמב"ן ז"ל וגם הרשב"א ז"ל וכן כתב בתשובה:

וכן כל הפסול לעדות וכו'. שם במשנה היה אחד מהם משחק בקוביא ומלוה ברבית ומפריח יונים וסוחר שביעית שכנגדו נשבע ונוטל ובגמרא הקשו כיון דתנא חשוד על השבועה הא תו למה לי ותירצו תנא פסולא דאורייתא וקתני פסולא דרבנן. וכתב רבינו כל הפסול לעדות ופשוט הוא שאע"פ שלא נשנו כולם במשנתינו הדין שוה בהם:

הלכה ג

אין אדם נעשה חשוד וכו'. דברי רבינו פשוטים שהרי אין אדם נפסל לעדות עפ"י עצמו וכן הדין לשבועה וכ"כ רבינו האיי ז"ל בשערי השבועות וכתב רבינו מאיר וה"מ בנתבע אבל תובע הנשבע ונוטל ואומר חשוד אני נאמן להזיק עצמו ופשוט הוא:

הלכה ד

תקנת חכמים היא שכל וכו'. זו היא המשנה שהזכרתי בראש פרק זה שכנגדו חשוד על השבועה נשבע ונוטל והיא במחוייב שבועת התורה כמו שיתבאר:

היו שניהם חשודים וכו'. דין זה מחלוקת במשנה ובגמרא ואיכא מאן דאמר יחלוקו ואיכא מאן דאמר חזרה שבועה למחוייב לה ומתוך שאינו יכול לישבע משלם ורבינו האיי וקצת מן האחרונים ז"ל פסקו כמאן דאמר יחלוקו ובהלכות פסקו כדעת רבינו ולזה נראה שהסכימו הרמב"ן והרשב"א ז"ל:

היה החשוד שומר וטען שאבד וכו'. דין זה לא נזכר בגמרא בביאור אבל מתוך מה שאמרו שכנגדו נשבע ונוטל למד רבינו שלעולם שכנגדו אינו נוטל בלא שבועה אלא בשניהם חשודים שאמרו בפירוש חזרה שבועה למחוייב לה הילכך כל זמן שהשבועה על שמא והתובע אינו טוען ברי אינו נוטל אבל רבינו מאיר ז"ל כתב דהוה ליה נתבע מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע ומשלם ואני אומר לדבריו כל חשוד המקבל פקדון חייב באונסיו אלא אם כן נאנס בפני עדים ולא מצינו שהחמירו כל כך חכמים עליו אלא ודאי דעת רבינו עיקר:

הלכה ה

נתחייב החשוד שבועה מדבריהם וכו'. גם זה לא נזכר בגמרא בביאור אבל דבר פשוט הוא שאם חכמים תקנו שמי שדינו מן התורה להיות נשבע ולא משלם כשהוא חשוד שכנגדו נשבע ונוטל כל שכן שלא תקנו לחשוד להיות נשבע ונוטל וזה קל וחומר שאין עליו תשובה לאותן שלא היה דינן לישבע וליטול כגון שכיר ונגזל וחבריו וחכמים הקלו

עליהם ליטול בשבועה אבל אותן שהיה דינן מן התורה ליטול בלא שבועה וחכמים החמירו עליהן לישבע כגון פוגם שטרו וכיוצא בו י"ל שלא הצריכוהו חכמים שבועה אלא היכא דאפשר שאינו חשוד אבל כל שהוא חשוד שאי אפשר לו לישבע העמידוהו על דין תורה ונוטל בלא שבועה כיון שיש לו שטר וזה דעת הר"א ז"ל בהשגות וכ"כ רבינו מאיר הלוי ז"ל ולדבריהם יפה כח החשוד בכך שהוא נוטל בלא שבועה כיון ששטרו מקויים ודעת רבינו שכיון שאין יכול לישבע אינו נוטל וכן דעת בעל העיטור ז"ל ואין בידי להכריע:

הלכה ו

היה החשוד מן הנשבעין וכו'. זה ברור ומוסכם מן המפרשים ז"ל ואף מי שחולק בדין השומר מודה בזה ופשוט הוא:

הלכה ז

נתחייב החשוד שבועת היסת וכו'. זה מבואר בגמרא פרק שבועת הדיינין (שבועות דף מ"א) ופי"ק דמציעא (דף י"ג):

הלכה ח

מי שנתחייב שבועת וכו'. אינו מבואר בגמרא ודעת רבינו מאיר ז"ל כדעת רבינו ז"ל אבל בעיטור אמרו שאם תובע חשוד נתבע פטור ואין עליו אלא חרם סתם ודברי רבינו נראין:

הלכה ט

מי שנתחייב שבועה וכו'. גם זה אינו נזכר בגמרא אבל נראה ברור דלא גרע ממה שאמרו טעה בדבר משנה חוזר ואף על פי שיש לחלק ביניהם הדבר נכון בעצמו וכן כתב רבינו מאיר ז"ל:

הלכה י

לעולם כזה דנין לחשוד וכו'. השוה רבינו דין זה לדין פסול לעדות מחמת עבירה וכן הוא האמת ובהלכות כתבו במסכת סנהדרין ירושלמי החשוד בשבועות מאימתי מקבלין אותו משיבא לבית דין שאין מכירין אותו ויאמר חשוד אני עד כאן. ונכתב בדברי רבינו בפרק י"ב מהלכות עדות ועל הכלל שעדות ושבועה שוין בזה וזה מוסכם:

הלכה יא

מי שטען על חבירו וכו'. בהלכות פרק כל הנשבעין מבואר שאין הלכה כרב דאמר פרק הגוזל מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום ונשבע ובאו עדים פטור אלא ודאי חייב ואין שבועה פוטרתו וכן כתבו ז"ל ודין החשוד דבר פשוט הוא:

הלכה יב

טענו שיש לו אצלו חוב וכו'. דין התשלומין שאין השבועה פוטרו מבואר ממה שאמרתי מהא דרב דלית הלכתא כוותיה ודין החשוד דבר פשוט הוא שאינו נחשד אלא בראיה ברורה ויש לזה סמך בגמרא:

פרק ג

הלכה ב

(א-ב)

אין מודה במקצת חייב שבועה וכו'. ראש פרק שבועת הדיינין (שבועות דף ל"ח:) הטענה שתי כסף וההודאה שוה פרוטה ומפרש במשנה שהכפירה בלבד צריך שתהיה שתי כסף וכרב דאמר הכין בגמרא ועוד יתבאר בסמוך:

וכמה היא פרוטה משקל חצי שעורה וכו'. הדרך שכתב רבינו ז"ל במשקל הפרוטה ובמשקל שתי כסף הוא דרך הנכון כבר הכריחוהו הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל. ודע שמשקל ל"ב שעורות הוא משקל ארגינץ אחד אבל מה שכתב רבינו ז"ל **ולפי שזה שהצריכו להיות כפירת הטענה שתי כסף הוא מדבריהם** הוא דבר צריך עיון. דהא משמע התם דמקראי ילפינן לה ומה שאמרו מעין ולא אמרו שקלים פ"ק דקידושין מקשה זה בגמרא ומתרץ לה ואפשר שיש שם לרבינו שיטה אחרת:

הלכה ג

שתי מעין ופרוטה וכו'. משנה ומחלוקת רב ושמואל בגמרא פ' שבועת הדיינין ותני ר' חייא כוותיה דרב דכפירה בלבד צריך שתהיה שתי כסף וכן פסקו כל הפוסקים ז"ל ובין לרב בין לשמואל הודאה בפחות מפרוטה לאו כלום הוא:

הלכה ד

מאה תמרים יש לי בידך אין וכו'. זה מבואר ויוצא מן הסוגיא שאין יוצא מכלל כפירה שתי כסף והודאה פרוטה אלא כלים בדוקא כמו שיתבאר:

הלכה ה

במה דברים אמורים בכסף או במיני סחורות וכו'. שם (שבועות דף מ' ע"ב) טענו שתי מחטין והודה לו באחת מהן חייב לפיכך יצאו כלים למה שהן ויש מי שפירש דבעינן אף בכלים שתהיה ההודאה בפרוטה והכפירה פרוטה ושתי מחטין שאמרו והוא שיהיו שוות שתי פרוטות וכן הוא בירושלמי ואין זה עיקר אלא כדעת הגאונים ז"ל והוא כדעת רבינו שאפילו עשר מחטין בפרוטה חייב וכן הכריע הרשב"א ז"ל:

טענו כסף וכלים וכו'. שם א"ר פפא טענו כלי ופרוטה הודה בכלי וכפר בפרוטה פטור בפרוטה וכפר בכלי חייב ופירוש רבינו פשוט:

הלכה ו

העיד עליו עד אחד אפילו וכו'. בגמרא (דף מ') על המשנה שאמרה הטענה שתי כסף אמר שמואל לא שנו אלא טענת מלוה והודאת לוה אבל טענת מלוה והעדאת עד אחד אפילו לא טענו אלא בפרוטה (וכפר בה) חייב וכו' ותניא כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה ונחלקו המפרשים אם עד אחד מחייב לשבועה בטענת שמא והרמב"ן ז"ל נוטה לדעת המחייבין ודעת הרשב"א ז"ל כדברי הפוטרין משבועת התורה ואף על פי שאמרו שכל מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה אינו כלל גמור ולא נתבאר זה בדברי רבינו:

וכן בשבועת שומרים וכו'. דין זה אינו מבואר בגמרא ודעת הרב אבן מיגש ז"ל הוא שאין השומרין צריכין שתי כסף ואין כן דעת הרמב"ן ז"ל אלא אף הן צריכין שתי כסף ואין בזה ראיה מכרחת וכבר נזכר זה פ"ב מהל' שכירות:

הלכה ז

הודו רבותי שהנשבעין וכו'. מחלוקת רבינו עם רבותיו ז"ל בדין זה אין לאחד מן הצדדים ראיה ברורה מן הגמרא ומה שדימה אותן רבינו לנשבעין בטענת ספק אין טענתו מכרחת ודעת הרמב"ן והראב"ד ז"ל בהשגות כדעת רבותיו של רבינו. ודע שאחד מן הנשבעין ונוטלין הוא השכיר וכבר כתבתי בדינו סוף פרק י"א מהלכות שכירות:

הלכה ח

אין מודה במקצת חייב שבועה וכו'. במשנה טענו חטים והודה לו בשעורים פטור ר"ג מחייב ואין הלכה כר"ג וכן מתבאר מן הגמרא:

דינר זהב לי בידך וכו'. זה מתבאר בסוגיא שם אליבא דשמואל שהטוען דינר זהב סתמא דוקא קאמר ולא שוה קאמר ומשנתנו שאמרה דינר זהב שלי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף טריסית ופונדיון ופרוטה חייב העמידוה בגמ' דוקא בשטענו בדינר מטבעות ופר"ח ז"ל כגון שטענו דינר זהב נתתי לך ליתן לי אתה מטבעות בו וזה הודה לו באחד ממטבעות הללו וקמ"ל משנתנו דפרוטה היא מכלל מטבע. ודע שלפי פי' זה טענו עשרה דינרים ממטבע זו והודה לו באחר אין ההודאה ממין הטענה וכמו שכתב רבינו וכן הסכימו הרמב"ן והרשב"א ז"ל:

הלכה ט

מנורה גדולה יש לי בידך וכו'. ברייתא שם (דף מ"ג) מנורה גדולה יש לי בידך אין לך בידי אלא מנורה קטנה פטור אזורה גדולה יש לי בידך אין לך בידי אלא אזורה קטנה פטור וכו' מנורה בת עשר ליטרין יש לי בידך אין לך בידי אלא חמש ליטרין חייב והקשו בגמרא מ"ש מנורה גדולה ומנורה קטנה (דפטור) דמה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו אי הכי בת עשר (ליטרין) ובת חמש ליטרין נמי מה שהודה לו לא טענו ומה שטענו לא הודה לו ותירץ רבי שמואל בר רב יצחק הכא במנורה של חליות עסיקינן דקא מודי ליה מינה והקשו אי הכי אזורה נמי ליתני ולוקמה בדליפי פירש באזורים קטנים מחוברים זה בזה אלא (מאי אית לך למימר) בדליפי לא קתני ה"נ דחליות לא קתני ומתוך קושיא זו אמרו אלא אמר ר' אבא שאני מנורה הואיל ויכול לגררה ולהעמידה על חמש ליטרין וסובר רבינו דלפי המסקנא הוא הדין באזור בשהזכירו שניהם מדה מפני שיכול לחתכו ובברייתא תנא חדא והוא הדין לאידך וכי אקשי לשמואל אי הכי ליתני אזורה לא מפרקינן תנא חדא והוא הדין לאידך משום דחליות לא מיתני בפירוש בברייתא הילכך לא משתמע חד מאידך אבל במסקנא אזור ומנורה שוין. זה נראה לדעת רבינו וכן נראה מדברי רבינו האי ז"ל:

הלכה י

כור חטים וכו'. בבבא קמא פרק המניח את הכד (דף ל"ה:) מימרא טענו חטים והודה לו בשעורים פטור אף מדמי שעורים והעלו בהל' מהסוגיא אשר שם דאי תפס שעורים לא מפקינן מיניה וכן פסקו הגאונים:

הלכה יא

הטוען את חבירו שני מינין וכו'. פרק שבועת הדיינין (שבועות דף מ' ע"ב) אמר שמואל טענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהן חייב וכן העלו שם:

התחיל הטוען ואמר כור חטים וכו'. שם מימרא פשוטה כדברי רבינו ז"ל:

הלכה יב

כור חטים יש לי בידך אין לך וכו'. זה מתברר מתוך הדין שהזכרתי בסמוך דמשמע דבעינן שיודה ויכפור במה שטענו אלא שלמעלה אמרו שאם נראה לדיינין שהנטען הערים חייב ואף בדין זה כתב כן רבינו מאיר הלוי ז"ל שאם הודה בחטים כמערים קודם שהתובע ישלים דבריו חייב ואף מלשון רבינו נראה שכוונתו היא כשהתובע היה עושה מהן שתי תביעות:

הלכה יג

מלא עשרה כדין וכו'. בפרק שני דייני גזלות (כתובות דף ק"ח) משנה וסוגיא דגמרא והעלו בהלכות הפסק כדברי רבינו וכן הסכימו כל הפוסקים ז"ל:

הלכה יד

מנה יש לי בידך הלואה וכו'. דין זה לא נזכר בגמ' בביאור אבל המפרשים נחלקו בו ונתלו בסוגיא שבפרק השואל. בהשגות כתוב א"א ואני מורה ובא וכו'. והחלוק הראשון שכתב הר"א ז"ל בטוענו מנה מלוה ומנה פקדון שאם הודה באחד מהם שהוא פטור הוא דבר מתמיה דמי גרע מטענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהם שהוא חייב וכבר השיב עליו הרמב"ן ז"ל אבל הדין שהזכיר רבינו ז"ל במנה מלוה והוא מודה לו בחמשים של פקדון שהוא חייב נראה דעת הרשב"א ז"ל מסכמת לדברי הר"א ז"ל שהוא פטור וגדולה מזו שאם טענו מנה מלוה והודה לו מנה פקדון דהוה ליה כטענו חטים והודה לו בשעורים שהוא פטור כנזכר למעלה והדבר צריך לימוד וכבר נשאו ונתנו בדין זה של הר"א ז"ל הר"ז הלוי ז"ל שהוא חולק עליו וארכו הדברים ביניהם ולא עמדו דברי הר"א ז"ל:

הלכה טו

מנה וכלי יש לי בידך וכו'. מדברי רבינו נראה שאף על פי שהכלי שהוא טוענו הוא פקדון אם לא אמר הילך אף על פי שהוא בעין הוה ליה מודה מקצת אבל הרמב"ן והרשב"א ז"ל הוכיחו מן הסוגיא שבפירקא קמא דמציעא דכל פקדון שהוא בעינו והודה לו אפילו הוא באגם הוה ליה הילך דכל היכא דאיתא ברשותא דמריה איתא ואין זה מודה מקצת. ושאר הדברים שכתב רבינו בדין זה פשוטים הם:

כל מקום שנאמר וכו'. זה פשוט שכל אלו הדינין לא גרעו מכופר בכל וזה מוסכם:

פרק ד

הלכה א

אין מודה מקצת חייב שבועה וכו'. פרק שבועת הדיינין (שבועות דף מ"ב) משנה אין נשבעין אלא על דבר שבמדה שבמשקל ושבמנין ואמר רבא בגמרא אינו חייב עד שיטעננו דבר שבמדה שבמשקל ושבמנין ויודה לו בדבר שבמדה שבמשקל ושבמנין וזה מבואר:

הלכה ג

בית זה מלא וכו'. משנה שם זה אומר עד הזיז וזה אומר עד החלון חייב ומדברי רבינו נראה דדוקא בשטוענין בבית ידוע דאי בבית סתם לאו דבר שבמדה הוא שהרי כמה בתים יש גדולים וקטנים ואין ידוע טענתם כמה וכן נראה מדברי הרמב"ן ז"ל ועיקר אף על פי שיש חולקין:

הלכה ד

אין מודה מקצת חייב וכו'. פירקא קמא דמציעא (דף ד') מבואר זה בהלכות מהכרח השמועה אשר שם ונראה פירוש דברי רבינו דדוקא כשהם בשטר שא"א לו לומר פרעתי אבל אם היו החמשים בעדים לא בכתב ידו שהוא נאמן לומר פרעתי אם הודה בהן הודאתו הודאה לחייבו שבועת התורה וזה נראה ממה שהזכיר שטר בדוקא וממה **שכתב שהשטר לא הועיל בו כפירתו והרי כל נכסיו משועבדים** והרמב"ן הוסיף לומר שאפילו החמשים הם בכתב ידו בנאמנות חייב כיון שאינו גובה בו מנכסים משועבדין ולא מעטו אלא שטר בדוקא דהוה ליה שעבוד קרקעות שגובה בו מן הלקוחות ורבינו האי כתב בשערי השבועות הפך מזה ואמר שאפילו אין החמשים אלא בעדים אם הודה בהן אין הודאתו כלום ודברי רבינו נ"ל עיקר:

הלכה ה

שטר שכתוב בו סלעים כו'. שם פ"ק דמציעא (דף ד') ת"ר שטר שכתוב בו סלעין דינרין מלוה אומר חמש ולוה אומר שלש רשב"א אומר הואיל והודה במקצת הטענה חייב רבי עקיבא אומר אינו אלא כמשיב אבדה ופטור וע"כ לא פליגי אלא במלוה אומר שלש אבל שתים אפילו ר' שמעון מודה וקיימא לן כרבי עקיבא ומבואר בהלכות ומ"מ נשבע הוא היסת בין באומר שתים בין באומר שלש וכ"כ ז"ל ואע"פ שמשיב אבדה הוא אינו כמוצא מציאה לגמרי שלא לישבע היסת ואע"פ שרבינו דימה זה למשיב אבדה כבר נתבאר בדבריו שכל מקום שנזכר כאן פטור הוא משבועת התורה בדוקא:

וכן האומר לחבירו וכו'. פרק שבועת הדיינין (שבועות דף ל"ח) משנה מנה לאבא בידך אין לך בידי אלא חמשים דינר פטור מפני שהוא כמשיב אבדה ויש בגמרא מחלוקת בזה בין ראב"י וחכמים. ודע שלפי דעת רוב הפוסקים דברי רבינו ז"ל אמת בזה ואפי' לדעת הפוסקים כראב"י לא אמרה ראב"י אלא בטוען הבן ברי שהוא ראה כשהודה זה לאביו ואף בזה נחלקו חכמים שאינו ברי אלא ביכול לטעון ברי מחמת שהוא הלוהו לפי שבא בטענת אביו יכול לומר לו תנאי היה ביני לבינו והוא פייסני שאודה לו וכן פירשו הרבה

מן המפרשים ז"ל. ודע שמ"ש בהשגות בזה אינו עיקר אפילו לדעת ההלכות וכתב רבינו בכאן פטור משבועת היסת לפי שאין היסת על טענת שמא כנזכר פרק ראשון:
אבל יורש שטען ואמר וכו'. זה הוא כראב"י לפי מה שפירשנו והוא כדעת ההלכות ואת"ל שראב"י מחייב אפילו בשאין הבן טוען טענת ברי סבור רבינו שהלכה כחכמים וכ"פ הגאונים ז"ל:

הלכה ו

מנה לי בידך על משכון זה וכו'. דינין אלו שהזכיר רבינו במשכון יוצאין מן המשנה אשר שם ופשוטין הן וכבר נזכרה פי"ג מהל' מלוה ולוה והר"א ז"ל כתב בהשגות דמודה בשווי המשכון הו"ל הילך ואין כן דעת רבותיו של רבינו ובביאור כתב אבן מיגש ז"ל בשם הרב אלפסי דמשכון לאו הילך הוא:

הלכה ז

מנה לי בידך והלה אומר חמשים וכו'. מימרא פרק השואל במציעא (דף צ"ח) ובהרבה מקומות מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים והשאר איני יודע מתוך שאינו יכול לישבע משלם. ודין החרם שהזכיר רבינו כבר כתבתי בהרבה מקומות שהוא מתקנת הגאונים ז"ל:

הלכה ח

מנה לי בידך והרי עד אחד וכו'. דינין אלו שכתב רבינו בעד אחד שאין אומר מגו שאם היה מכחיש העד היה נאמן בשבועה עכשיו גם כן נאמינהו בשבועה הוציאם מהמעשה שהזכיר והוא בבבא בתרא פ' חזקת ובהרבה מקומות והוא כך ההוא גברא דחטף נסכא מחבריה אתא לקמיה דרבי אמי הוה יתיב רבי אבא גביה אזל אייתי חד סהדא דחטפה מיניה אמר ליה אין חטפי ודידי חטפי אמר ר' אמי היכי לדיינוה דייני להאי דינא לישלם ליכא תרי סהדי ליפטריה איכא חד סהדא דמיחטף חטפה מיניה לישתבע הא מודה אין חטפי ודידי חטפי אמר ליה רבי אבא הוה ליה מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע ומשלם ומעשה זה הוא בהרבה מקומות בגמרא בהלכה ברורה ואי אפשר בשום פנים שתהיה כוונת רבינו כגון שאין זה העד יודע אם פרעו אם לאו שאם לא כן ודאי נאמן היה לומר יש לי בידך כנגדן שהרי ודאי אפי' בשנים מעידין שהלוה ואינן יודעין אם פרעו נאמן הוא לומר יש לי בידך כנגדן מגו דאי בעי אמר פרעתי שהמלוה או המפקיד את חבירו בעדים אינו צריך לפרעו ולא להחזיר לו בעדים ונאמן לומר החזרתי או פרעתי ועובדא דנסכא הוא מפני שהגוזל את חבירו בעדים צריך להחזיר לו בעדים וכמ"ש פ"ד מהל' גזלה או הוא דוקא כשהעד מעיד שהנסכא היא עדיין ביד החוטף אבל אם תמצא

לומר שאין הגוזל את חבירו בעדים צריך לומר החזרתי בעדים והעד לא היה מעיד אם היא בידו עדיין ודאי מהימן הוא כי אמר דידי חטפי מגו דאי בעי אמר החזרתי וכן כתבו ז"ל ועכ"פ דברי רבינו בדינין אלו של עד אחד אינן כמשמען ומתוך פשיטות זה סתם רבינו וסמך על המבינים וא"א לפרש דבריו אלא באחד משני פנים או שהעד מעיד שעדיין מנה זה אצלו כגון שלא זזה ידו מתוך ידו או שהוא מעיד שהוא תוך זמנו או על הדרך הכתוב בהשגות כגון שטען תחלה להד"מ ואחר כך הוציא עליו עד זה וחזר ואמר לויתי ופרעתי והדרך הראשון כשהעד מעיד שעדיין המנה אצלו הוא אמתי בדין הראשון שהזכיר רבינו והוא שהנתבע טוען יש לי בידך כנגדן כסות או כלים והטעם לפי שכל מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה ושנים בכה"ג המעידים שעדיין המנה בידו ודאי אינו נאמן לומר יש לי בידך כנגדן כסות או כלים דהא ליכא מגו דאי בעי אמר פרעתי וכאן גבי עד אחד כיון שאינו יכול לישבע להכחיש העד אע"פ שפוטר עצמו בטענה אחרת חייב לשלם אבל **מ"ש וכן כפרן שבא עליו עד אחד וטען שפרעו** הוא בהכרח כמו שהעמידו הר"א ז"ל שאם כדרך הראשון שהעד מעיד שעדיין הוא חייב לו ישבע להכחיש העד ויפטר ומה לי מכחישו בעיקר ההלואה ומה לי מכחישו בפרעון אלא ודאי כן הוא בשכפר בתחלה וזה מבואר בלשונו שאמר וכן כפרן וכן הוא עיקר הנוסחא בדברי רבינו ודינו אמת על הדרך הזה אבל דין השטר הוא לדעת רבינו כפשטו לפי ששנים בשטר היו מחייבין אותו ממון וכבר ביארתיו פי"ד מהלכות מלוה ולוה ושם כתבתי מה שנ"ל ואח"כ מצאתי כדברי לרשב"א ז"ל בתשובת שאלה:

הלכה ט

מנה הלויתיך לא היו דברים וכו'. זהו דין כפרן שנתבאר בסמוך ולא בא רבינו אלא לבאר ענינו וגם זה הוראה ברורה על כוונתו ז"ל:

הלכה י

מנה לי בידך. זהו מחלוקת ר' חייא ור' אפטוריקי פ"ק דמציעא (דף ג') ופסקו כל הגאונים כר' חייא שהוא מחייב שבועה כמ"ש רבינו:

פרק ה

הלכה א

ואלו דברים שאין נשבעין עליהם וכו'. משנה פרק שבועת הדיינין (שבועות דף מ"ב) ופרק הזהב (בבא מציעא דף נ"ו) ורבי שמעון חולק במשנה בקדשים שחייב באחריותן ואין הלכה כמותו וכתב רבינו האי ז"ל שאם תובע ממנו דמי נייר השטרות ויש בהן

שיעור התביעה כפי שנתבאר פ"ג הרי הן כשאר ממון דעלמא ולא נתמעטו שטרות אלא בטוענן לראיה שבהן ודברים פשוטים הם ומלשון רבינו נראה כן ויש לזה ראיה מבוארת פרק הזהב:

נשבע שבועת היסת. דין ההיסת ידוע שהוא בכל דבר כפירה מאיזה דבר שיהיה וכן כתבו ז"ל ויש לזה סמך פ' הכותב (כך כתוב בהלכות פ' שבועת הדיינין) ודין ההקדשות הוא משבועת המשנה ומסקנא דגמרא בפרק הזהב (נ"ח) א"ר אלעזר שבועה זו תקנת חכמים היא כדי שלא יזלזלו בהקדשות:

הלכה ב

שתי שדות מכרת לי וכו'. זה מבואר בהרבה מקומות ונכלל במה שנזכר למעלה:

וכן החופר בשדה חבירו וכו'. דין זה יצא לרבינו ממה שהקשו פ"ק דמציעא (דף ד') למאן דאמר הילך פטור למאי איצטריך קרא למעוטי קרקעות משבועת מודה מקצת תיפוק לי דכל קרקע הילך הוא פירוש דכל היכא דאיתא ברשותא דמריה איתיה ותירצו כי איצטריך קרא היכא דחפר בה בורות שיחין ומערות ומפרש רבינו וטענתם על החפירה שזה טוען שחפר בה והזיקו יותר ממה שזה מודה ואע"פ שתביעתו היא דמים כיון שהיא מחמת קרקע אין עליה שבועת התורה ויש לפרש בדרך אחרת ולומר שהוא טוענו שתי שדות והלה מודה לו בשדה אחת ובאותה שמודה לו חפר בה בורות ונמצא דלאו הילך הוא שהרי אינו מחזירה לו כמות שהיא וכן נראה מדברי רש"י ז"ל ומכל מקום נראה שאפי' לפי פירוש זה יש ראיה לדברי רבינו שאת"ל דתביעת חפירת בורות היא כתביעת מטלטלין נמצא שזה תובעו מטלטלין וקרקעות והודה לו במטלטלין ובמקצת קרקעות ואם כן זהו התירוץ השני שאמרו שם אי נמי היכא דטענו כלים וקרקעות והודה בכלים וכפר בקרקעות ויש לדחות דתירוץ ראשון מיירי כגון שאינו תובעו כלל מן החפירות. ובהשגות א"א נראין דברים שתבעו למלאות החפירות וכו'. ואין החלוק שכתב הרב ז"ל נראה נכון שהרי אין ביד התובע להכריח לנתבע למלאות לו החפירות אלא אם רצה משלם לו נזקו והפסדו הילכך מה לי תובעו למלאות מה לי תובעו בדמים כאן וכאן תביעתו דמים הבאין מחמת קרקע הן. ומה שכתב הרב ז"ל **וכמי שאמר לו חבלת בי שתים וכו'** נראה שכוונתו ז"ל לומר דאע"ג דאדם הוקש לקרקע כשהוא תובעו דמי החבלה הרי הוא כמטלטלין ואין זו ראיה דכי אמרינן דאדם הוקש לקרקע הני מילי עבדים דכתיב בהו בהדיא והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם אבל שאר אינשי ודאי לא:

הלכה ג

טענו כלים וקרקעות וכו'. משנה פרק שבועות הדיינין (שבועות דף ל"ח) מבוארת:

הלכה ד

טענו בענבים העומדות להבצר וכו'. שם במשנה מחלוקת ר"מ וחכמים בעשר גפנים טעונות מסרתי לך והלה אומר לא מסרת לי אלא חמש שרבי מאיר מחייב וחכמים פוטרין ואמרו בגמרא בענבים העומדות ליבצר פליגי ר"מ סבר כבצורות דמיין והרי הן כמטלטלין וחכמים סברי לאו כבצורות דמיין ורבינו נראה שהוא פוסק כר"מ ממאי דאמרינן פ' נערה שנתפתתה כל העומד לגדור כגדור דמי ומחלוקת ר"מ וחכמים היא בשאינן צריכין לקרקע או שהוא ז"ל סבור שמחלוקתן היא בשצריכין לקרקע אבל אין צריכין לקרקע כלל אפי' חכמים מודים שהן כמטלטלין ואתיא ההיא דנערה שנתפתתה כחכמים והוא ז"ל פסק כחכמים וכיוצא בזה החלוק שכתב כאן כתב פרק ראשון מהלכות מכירה אבל בהלכות שכירות פרק שני לא חלק רבינו בין צריכין לאין צריכין ושם נראה מלשונו שאפילו אין צריכין הרי הן כקרקע לענין שומרין שכך כתב שם אפילו ענבים העומדות להבצר הרי הן כקרקע כדין השומרין עכ"ל נראה שהוא מחלק בין שומרין לדין אחר ולא ידעתי בזה טעם נכון. ובהשגות אמר אברהם המחבר פוסק כר' מאיר וכו' עד דברים שהרי עבדים של יתומים נידונין כמטלטלין ולענין שבועה אין נשבעין עליהן ע"כ. גם רוב המפרשים ז"ל הם כדעת זו דאפילו אין צריכין לקרקע כלל אין נשבעין עליהן והרבה חלוקין כתבו ז"ל בין דין זה למה שהזכירו פ' נערה שנתפתתה:

הלכה ה

הטוען על חבירו וכו'. זה נראה פשוט ששכירות קרקע אחר הזמן חוב גמור הוא כיון שמחלוקתן בדמים שאם היה מחלוקת שזה אומר יש לי לדור בה עדיין והלה כופר הרי זה תביעת קרקע ואין כאן אלא היסת וכן מבואר פ"ז מהל' שכירות לפי ששכירות קרקע הרי הוא כקרקע לענין קניה ואונאה ולשאר דברים וכ"ש היא מדין חפר בורות הנזכר למעלה אבל כאן שאין מחלוקתן אלא בתביעת דמי השכירות נראה שהוא כשאר חייבין ואין זה כחופר בה בורות דהתם מחמת חסרון קרקע הוא ולא נעשה ברשות בעל הקרקע והוה ליה כתביעת קרקע אבל בשכירות קרקע אין גוף הקרקע חסר כלום ומתחלתו נעשה בין שניהם על דעת לתת לו דמים מתחלתן ועד סופן דמים הם וקרוב אני לומר שאף אם היתה טענתם בדברי מכר קרקע כגון שהלה טוען מכרתי לך את השדה והמכר קיים ואתה חייב לי מן הדמים מנה והלה מודה לו בחמשים ה"ז משלם חמשים ונשבע שבועת התורה על השאר כיון שאין תביעתן בענין המכר כמה קרקע היה כנ"ל:

הלכה ו

שטר מסרתי לך וכו'. דינין אלו שהזכיר רבינו בענין השטרות לא נזכרו בגמ' בביאור אבל הם פרטים נכללין במה שכבר נזכר מדין השטרות ושבועת היסת בהן וכיוצא בזה כתבו הגאונים ז"ל. ויש בספרי רבינו ואם אמר הנתבע אמת מסרת לי ואבד הרי זה פטור משבועת היסת שאפילו פשע בו ואבד פטור כמו שבארנו בהלכות חובל ע"כ. נראה הכוונה שהיא בשאינו מאמינו שמחמת אבדתו הוא מפסיד מה שהיתה בו ראיה הא אם מאמינו אם הוא בפשיעה חייב לפי דעת רבינו שכתב פ"ב מהלכות שכירות שהוא מחייב הפושע בשמירת העבדים והקרקעות והשטרות ושם כתבתי מה שחלקו עליו בזה ולעיקר הדין הכתוב כאן שהוא פטור אף משבועת היסת הוא מפני שאין התובע יכול לטעון טענת ברי וכבר נתבאר פ' ראשון שאין נשבעין היסת על טענת שמא. ובהשגות אמר אברהם תימה גדול הוא זה וכו'. ורבינו נראה שהוא סבור שם כשתקנו חכמים שבועה שאינה ברשותו תקנוה לשומר הבא לשלם כמבואר פרק ששי מהלכות שאלה ופקדון ובדבר שיש לחוש שמא עיניו נתן בו אבל שומר שנשבע ונפטר בדין תורה ג"כ נשבע שאינה ברשותו מדין גלגול כמבואר שם פרק רביעי וכיון שכן שומר שטרות כיון שהוא פטור משבועה בדין תורה לא תקנו בו שבועה שאינו ברשותו ואין לך בתקנת חכמים אלא מה שכתבו הם ז"ל:

הלכה ז

האומר לחבירו שטר וכו'. זה דבר ברור וכל חלקי דין זה פשוטים לפי מה שכבר נתבאר ויש בפ' גט פשוט סמך בגמ' שכופין מי שיש בו זכות לאחר להוציאו:

הלכה ט

אין נשבעין על טענת חרש וכו'. משנה פרק שבועת הדיינין (שבועות דף מ"ב). **ומ"ש רבינו או בטענת אביו** כן נראה מן הסוגיא אשר שם ואע"פ שיש גורסין שם אלא בדרבה קא מפלגי דמשמע דאפי' בטוענו קטן מחייב ראב"י אפשר שאין הלכה כמותו אלא כחכמים ודין זה מוסכם מרוב הפוסקים ז"ל:

וכן אם כפר בכל ובא עד אחד וכו'. זה כדעת רבינו ורבו ורוב הפוסקים דכי אמרינן אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן הוא בין במודה מקצת בין בעד אחד וכל שבועה הבאה על טענת ברי ומתני' סתמא קתני:

אבל אם שמר לקטן וכו'. זה כדעת רבו ז"ל וקצת מפרשים ז"ל כנזכר פרק שני מהל' שכירות ושם כתבתי שיש מן המפרשים חולקין עליהם ז"ל שאין שבועת שומרין מן התורה על טענת קטן וכן כתב הר"א ז"ל בהשגות שם. ודע שהרבה מן המפרשים ז"ל

מסכימים שאין שבועת התורה כלל על ידי קטן אבל שבועת השותפין והאפוטרופין והאריסין שהיא מדבריהם נשבעין אותה לקטן ובהשגות כתב הר"א ז"ל דקטן הבא בטענת אביו מחמת שמירה שנמסר החפץ ליד השומר בחיי אביו הרי שומר זה נשבע על זה ואין זה עיקר אלא בכל גוונא אין שבועת התורה ע"י קטן אבל שבועה של דבריהם יש וכן עיקר:

הלכה י

הורו רבותי וכו'. כבר כתבתי שכן הוא דעת הרבה מן המפרשים ז"ל:

הלכה יא

קטן שטענו הגדול וכו'. מפורש בגמרא פרק הניזקין (גיטין דף נ"ט) שהפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין ויש להן משא ומתן כמבואר פרק כ"ט מהלכות מכירה וכן נתבאר פרק החובל (דף צ"ז) שהקטן שחבל באחרים פטור מלשלם לעולם כנזכר פרק רביעי מהלכות חובל ומתוך ב' דברים אלו למדו קצת הגאונים שהכל תלוי בהנאת הקטן שחיובו הוא בדבר שיש לו בו הנאה ומעשיו בזה קיימין והוא שיגיע לכלל הזמן הנזכר פרק כ"ט מהלכות מכירה ובדבר שיש לו בו הנאה הוא פטור דהוה ליה דומיא דחבלות וחלוק נכון הוא זה ויש לקצת המפרשים סברות אחרות בקצת מענינים הללו וזו עיקר:

הלכה יב

החרש והשוטה וכו'. פירוש חרש שאינו מדבר ואינו שומע ואע"פ שהוא נושא ונותן במטלטלין בבדיקות כנזכר פ' כ"ט מהלכות מכירה אין בית דין נזקקין לטענותיו ולא ברמיזה ולא בבדיקה ויש מי שכתב שאם נתרפאו ומודים שלוו חייבין לשלם כיון שהיתה להם הנאה ואם כפרו משביעין אותן אבל שוטה אפי' נשתפה והבריא ומודה פטור דהמלוה לשוטה אבדה מדעת היא ודברים נכונים הם ודין הסומא שכתב רבינו מפורש בהרבה מקומות ולא נתמעט הסומא אלא מהיות דיין כנזכר בפרק ב' מהלכות סנהדרין:

פרק ו

הלכה א

בעלי דינין שבאו לבית דין וכו'. דברים אלו פשוטים בעצמם ויש להם סמך בגמ' ממ"ש בשבועות ובנדרים וכשמשביעין אותו אומרים לו לא על דעתך אנו משביעין אותך אלא על דעתנו וכו' ופרק זה בורר אמרו במשנה גבי עדים ששואלין להם כיצד אתה יודע

שזה חייב לפלוני מנה וכו' והוא מחשש טענה שמא יטענו העדים ויחשבו שהוא חייב לו לפי מה שראו או שידעו ואין הדין כן וכל שכן שיש לחוש בבעלי דבר עצמן שאדם קרוב אצל עצמו וזה ברור:

הרי שטען עליו שהלוהו מנה וכו'. פ"ק דמציעא (דף י"ז) אמר ר' יוחנן מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום והעדים מעידין אותו שיש לו וחזר ואמר פרעתי הוחזק כפרן לאותו ממון כי הא דשבתאי בריה דר' מרינוס כתב לכלתיה איצטלא דמילתא בכתובתה וקבלה עילויה אירכסא כתובה אמר לא היו דברים מעולם אתו סהדי ואמרו דכתב לה לסוף אמר פרעתי אתא לקמיה דרבי חייא אמר להו הוחזק כפרן לאותה אצטלא ע"כ בגמרא ומפרש רבינו דהא דרבי יוחנן היא בעדים מעידין שיש לו עכשיו בשעת תביעה וז"ש שיש לו וכיון שאמר טענה המכחשת העדים לעולם אינו נאמן לומר פרעתי עד שיברר בעדים אבל אם אין העדים מעידין שיש לו עכשיו אלא שהלוהו והוא מברר דבריו שמה שאמר אין לך בידי כלום ר"ל לפי שפרעו ודאי לא הוחזק כפרן וזה פשוט שאין לך בידי אין משמעו שלא לוה מעולם ואם כן למה הוחזק כפרן בכך:

הלכה ב

ראוהו עדים שמנה לו מעות כו'. פ' שבועת העדות (שבועות דף ל"ד) בעי ר"י מנה מניתי לך בפני פלוני ופלוני והעדים רואין אותו מבחוץ מהו א"ר המנונא והלה מה טוען אי דאמר לא היו דברים מעולם הוחזק כפרן אי דאמר במתנה נתתם לי כי אתו עדים מאי הוי. וכתב רבינו ולעולם אין אדם מוחזק כפרן עד שיכפור בב"ד וכן כתבו ז"ל וכן בדין שהרי חוץ לב"ד יכול הוא לטעון מה שירצה:

הלכה ג

מנה הלויתיך כפר בבית דין ואמר וכו'. פרק שבועת הדיינין (שבועות דף מ"א) ההוא דא"ל לחבריה הב לי מאה זוזי דאוזפתיך אמר ליה להד"מ אזל אייתי סהדי דאוזפיה ופרעיה אמר אביי מאי נעביד אינהו קאמרי אוזפיה ואינהו קאמרי פרעיה רבא אמר כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי עד כאן בגמרא וקי"ל הלכה כרבא וכתבו ז"ל דדוקא כי אתו סהדי אבל אי לא אתו סהדי ולוה גופיה הדר אמר לויתי ופרעתי לא הוחזק כפרן על פי עצמו כיון דליכא סהדי ואי בעי קאי בטענה הראשונה וזהו שכתב רבינו למעלה בסמוך ויבואו שני עדים ויכחישוהו וכן עיקר וגדולה מזו כתב רבינו פרק שביעי ושם יתבאר וכתב רבינו ואין המלוה חייב שבועה שהרי הוחזק כפרן ומכאן שהוא סבור שבכל מקום שהוחזק כפרן אין צריך התובע לישבע וכן עיקר וזה דעת קצת המפרשים

ז"ל ונראה לי ראיה מדין זה דאם איתא דמלוה נשבע היאך מקבלין שבועתו נגד שני עדים אלא ודאי אינו נשבע:

וכן אם הוציא עליו כתב ידו וכו'. זה מתבאר ממה שנזכר בסמוך:

הלכה ד

מנה הלויתיך וכו'. דברי רבינו בכאן הוא בשאין שם עדי הלואה כמו שיתבאר למטה והדין הזה מבואר פ' שבועת הדיינין ההוא דאמר ליה לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך אמר ליה ולא פרעתיך בפני פלוני ופלוני אתו פלוני ופלוני אמרי לא היו דברים מעולם סבר רב ששת למימר הוחזק כפרן א"ל רבא כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה וקיימא לן כרבא:

כיוצא בו תן לי מנה וכו'. מבואר פ' שבועת העדות (שבועות דף ל"ד:) וכרב נחמן דהלכתא כוותיה בדיני:

הלכה ה

תן לי מנה שהלויתיך והרי העדים. דע שעל המעשה הנזכר למעלה בסמוך הקשו כל המפרשים ז"ל מהא דאמרינן פרק גט פשוט (בבא בתרא דף ק"ע) כי הא דרב יצחק בר יוסף הוה מסיק ביה זוזי בר' אבא אתא לקמיה דר' יצחק נפחא (אמר ליה פרעון) זוזי אמר ליה פרעתיך בפני פלוני ופלוני אמר ליה ויבאו פלוני ופלוני ויעידו אמר ליה ואי לא אתו לאו מהימנא אנא והא קיימא לן המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים אמר ליה אנא בהא כשמעתיה דמר סבירא לי דאמר ר' אבא וכו' אמר רב האומר לחבירו (מנה לי בידך והוא אומר) פרעתיך בפני פלוני ופלוני צריכין שיבאו פלוני ופלוני ויעידו והקשו וכו' ותירצו אנא נמי לברר קאמינא ומפרש רבינו לברר דבריו כדי להפטר משבועה ונראה שהוא מחלק בין זו להההיא דלעיל בעדי הלואה דלמעלה אין שם עדי הלואה וכאן יש עדים וזהו שכתב כאן והרי העדים או אפשר שהוא מחלק בין אומר ולא פרעתיך בפני פלוני ופלוני לאומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני וכאן יש מפרשים שחלקו כן והר"א ז"ל כתב בהשגות שזה דעת רבינו ואמר עליו ואין כאן חכמה ול"נ שהחלוק היא לדעת רבינו מפני עדי הלואה והרבה תירוצין נאמרו בזה. ודע שמדברי הרבה מן המפרשים נראה שבדין הנזכר כאן אם באו אותן פלוני ופלוני והכחישוהו חייב לשלם ואף כן נראה מדברי רבינו אבל עיקר הדבר הוא דקי"ל כרבא דלעיל ולא קי"ל כי הא דר' יצחק נפחא ולא אמרו צריך לברר אלא בדין תביעת קרקע ובבא לידון בשטר וחזקה מפני שהחזקה מכח שטר היא באה אבל בהלואה שהוא נאמן לומר פרעתי קי"ל דבכל גוונא

נאמן וזה דעת רבינו אלפסי ז"ל שלא כתב בהלכותיו ההיא דגט פשוט ולזה הסכימו רבינו מאיר הלוי והרב רבינו שלמה בן אדרת ז"ל:

הלכה ו

אמר לו בפני וכו'. בסנהדרין פרק זה בורר (סנהדרין דף כ"ט) מפורש זה בגמרא ובהלכות בבאור וכן מבואר שם הא דאמר רב צריך שיאמר אתם עדי ל"ש אמר לוה ל"ש דאמר מלוה ושתיק לוה:

הלכה ז

מעשה באחד שהיו קורין וכו'. שם:

וכן אחד שהיו אומרים עליו וכו'. גם זה שם:

הלכה ח

אע"פ שהמטמין עדים וכו'. דברי טעם הם אלו דודאי טענת משטה אני בך אי לא טעין איהו אנן לא טענינן ליה וכן בשאר הטענות ומבואר בגמ' גבי משטה הייתי בך אבל בעל המאור חלק ואמר שאם לא תבעו הלה אלא שהוא הודה מעצמו אפי' לא טען טוענין לו ולדברי הכל ליתומים טענינן להו כל מה שהיה יכול אביהן לטעון וזה מבואר בדברי רבינו למעלה:

פרק ז

הלכה א

המודה בפני שנים שיש לפלוני אצלו מנה וכו'. פרק זה בורר (סנהדרין דף כ"ט) הודה בפני שנים וקנו מידו כותבין ואם לאו אין כותבין וכמדומה לי שרבינו מפרש הודאה זו בשאמר אתם עדי או שהתובע עמו כמו שיתבאר למטה וזהו הדין הנזכר למטה כל המודה בפני שנים אינו יכול לחזור וכו' אבל דבריו בכאן הם ממה שאמרו פרק גט פשוט שכיב מרע שאמר מנה לפלוני בידי ואמרו יתומים חזר ואמר לנו אבא פרעתיו נאמנין ואמר בהלכות דשמעינן מיהא דאי לא אמרו אמר לנו אבא פרעתיו נותנין ולא אמרינן אדם עשוי שלא להשביע את בניו ואע"ג דלא אמר תנו והיינו דוקא כשאמר דרך הודאה וכבר נתבאר זה פרק י' מהל' זכייה ומתנה ומשם למד רבינו דה"ה לבריא שהודה בדרך הודאה גמורה שאפי' בלא אתם עדי ה"ז עדות לענין שאינו יכול לטעון משטה הייתי בך אבל יכול לטעון שאמר כן שלא להשביע את עצמו ונראין הדברים שכיון שהודה דרך הודאה ויש שם עדים היאך יטעון משטה הייתי בך וברור הדבר שדרך הודאה אמר כן

אבל החלוק ששם רבינו בין אם התובע עמו לאין התובע עמו דבריו נראין כן אבל לא מצאתי להם בגמרא סמך ברור.

ומ"ש ואם היה עד אחד נשבע. כן הוא דעת קצת הגאונים וקצת אומרים דהודאה בעד אחד לא כלום הוא ומ"מ נשבע היסת:

הלכה ב

כל המודה בפני ב' וכו'. זהו מה שכתבתי למעלה שאמרו בגמרא הודה בפני שנים וקנו מידו כותבין ואם לאו אין כותבין לפני ג' ולא קנו מידו מאי רב אמר כותבין רב אסי אמר אין כותבין הוה עובדא וחש לה רב לדרב אסי ושם אמרו דאי אמר כתובו וחתומו והבו ליה כתבינן:

וכן אם הודה וכו'. בסמוך יתבאר זה.

ומה שכתב והוא שיהיה בית דין מכירין את שניהם וכו'. דבר פשוט הוא ומבואר בהרבה מקומות:

הלכה ג

בית דין של וכו'. שם (דף כ"ט:) אמר ליה ר' אדא בר אהבה הא אודיתא זימנין כתבינן זימנין לא כתבינן כניפי ויתבי לא כתבינן כנפינהו איהו כתבינן רבא אמר אע"ג דכנפינהו איהו לא כתבינן עד דאמר הוו עלי דייני מר בר רב אשי אמר אפי' אמר הוו עלי דייני לא כתבינן עד דקבעי דוכתא לדינא ושלחי ומזמני ליה לבי דינא ובהלכות הא מילתא חזינא בה פלוגתא ביני רבוותא איכא מ"ד לית הלכתא כמר בר רב אשי ואיכא מ"ד הלכתא כמר בר רב אשי והאי סברא דרבינו האיי ז"ל ע"כ וכן הוא דעת רבינו דהלכתא כמר בר רב אשי:

בד"א במטלטלים וכו'. שם הודה במטלטלין וקנו מידו כותבין ואם לאו אין כותבין במקרקעי ולא קנו מידו מאי אמימר אמר אין כותבין מר זוטרא אמר כותבין והלכתא כותבין עוד שם מטלטלין ואיתנהו בעינייהו רבינא אמר כמקרקעי דמו רב אשי אמר כיון דמחסר גוביאנא לאו כמקרקעי דמו וקי"ל כרב אשי ולזה סתם רבינו שבכל מטלטלין הדין כן:

הלכה ד

שטר הודיה וכו'. שם ההיא אודיתא דלא הוה כתיב בה כתובו וחתומו והבו ליה ואסיקו התם דכשרה שחזקה על העדים שלא היו כותבין בטעות:

היה כתוב וכו'. שם מפורש במסקנא דחיישינן לבית דין טועין שידמו ששנים יכולין להיות ב"ד:

הלכה ה

כבר בארנו וכו'. פ"ק דמציעא (דף י"ז י"ח) אמרו לו צא תן לו וחזר ואמר פרעתי נאמן בא מלוה לכתוב אין כותבין ונותנין לו חייב אתה ליתן לו ואמר פרעתי אינו נאמן פירוש משום שאינו ממהר לפרוע עד שיפסקו לו הדין ויאמרו לו חייב אתה ליתן לו ורב זביד אמר בין צא תן לו בין חייב אתה ליתן לו אמר פרעתי נאמן בא מלוה לכתוב אין כותבין ונותנין לו וכתוב בהלכות ואע"ג דקי"ל הודאה בב"ד כמלוה הכתובה בשטר דמי ה"מ היכא דלא ציית דינא אי נמי דציית ואתברר דלא פרע אבל היכא דציית דינא ונפק ליה מבי דינא אדעתא דקבלה עילויה לדינא ואמר פרעתי נאמן ואם בא מלוה לכתוב אין כותבין ונותנין לו דחיישינן דילמא פרע ליה ע"כ. וקרובים דברים אלו לדברי רבינו ויש בזה תירוצין אחרים:

וכן מי שנתחייב שבועה וכו'. שם אמר ר' יוחנן היה חייב לחבירו שבועה (בב"ד) ואמר נשבעתי והעדים מעידין אותו שלא נשבע וחזר ואמר נשבעתי הוחזק כפרן לאותה שבועה וכתוב בהלכות שמעינן מיהא דהיכא דנתחייב לחבירו שבועה בב"ד ויצא מבית דין ולאחר זמן תבעו חבירו באותה שבועה ואמר נשבעתי ולא באו עדים שלא נשבע נאמן ואינו חייב לישבע ע"כ והן הן דברי רבינו. ורבינו האיי גאון ז"ל כתב שאם היה חייב שבועת התורה ואמר נשבעתי אע"פ שהוא נאמן כיון שאין עדים מכחישין אותו מ"מ נשבע הוא היסת שכבר נשבע ולזה הסכימו הרמב"ן והרשב"א ז"ל. ודע שאין זה אלא בנשבעין ולא משלמין אבל נשבעין ונוטלין אינן נוטלין עד שיביאו ראיה שנשבעו כ"כ הרמב"ן ז"ל ודבר ברור הוא:

הלכה ו

שנים שבאו לדין וכו'. שם מימרא קרוב ללשון רבינו ופירוש עדים מעידים אותו שלא פרעו העלו רוב המפרשים ז"ל כגון שלא זזה ידם מתוך ידו משעה שיצא מב"ד ולא פרעו:

לפיכך היו בקיאי הדעת שבספרד וכו'. עצה טובה היא זו ומכאן אתה למד שאפילו שלא בשעת הלואה יכול המלוה לומר אל תפרעני אלא בעדים וכבר נתבאר זה פט"ו מהל' מלוה ולוה:

הלכה ז

מי שהודה בבית דין שאני חייב וכו'. דין זה שכתב רבינו לא ידעתי לו עיקר בגמרא אבל דברים של טעם הם ומכל מקום קצת המפרשים הקשו עליו מהדין הנזכר פרק י"ד מהלכות מלוה ולוה המוציא שטר חוב על חבירו מלוה אומר לא נפרעתי כלום ולוה אומר פרעתי מחצה והעדים מעידים שפרעו כולו נשבע הלוה ונותן מחצה ולמה לא

יחזור ויאמר נזכרתי שפרעתי כולו והרי העדים מעידים ותירצו לדעת רבינו דהתם בעומד על דבריו הראשונים אבל אם חזר ואמר נזכרתי ה"ז יכול לטעון כיון שעדים מעידין ומסייעין אותו. ויש תימה בדברי רבינו לפי זה למה לא בירר שם דבריו ויש לחלק בין דין זה לאותו שהזכרתי מפני שיש שם שטר ואלולי עדות העדים לא היה נאמן כלל אבל כאן אינו חייב אלא מחמת הודאת פיו ועדיין צ"ע:

הלכה ח

יש לטוען בבית דין לחזור וכו'. פרק חזקת (בבא בתרא דף ל"א) מפורש במסקנא דטוען וחוזר וטוען והוא דיהיב אמתלא לטענתיה קמייתא ולא נפיק מבי דינא וכן מבואר בהלכות וסובר רבינו שאין שואלין כל תנאין אלו אלא כשבאו עדים קודם שחזר בו הא לאו הכי הפה שאסר הוא הפה שהתיר ובכל גוונא טוען וחוזר וטוען וכן כתב רבו ז"ל ובאמת שהמעשה הנזכר בגמרא שם הוא כשבאו עדים קודם טענתו השנית ושם הזכירו תנאין אלו:

פרק ח

הלכה א

כל המטלטלין בחזקת זה שהן תחת ידו וכו'. זה מפורש בהרבה מקומות בגמרא מהם פ' חזקת (בבא בתרא דף מ"ה) ופ' כל הנשבעין (שבועות דף מ"ו) ודין המשכון כבר נתבאר פי"ג מהל' מלוה ולוה:

הלכה ג

בד"א בדברים שאינן עשויין וכו'. פרק כל הנשבעין שם ע"ב שלח רב הונא בר אבין דברים העשויין להשאיל ולהשכיר ואמר לקוחין הן אינו נאמן ודעת הרב אלפסי ז"ל והרבה מן הגאונים דבכל גוונא אינו נאמן ולא בעינן ראוהו שהטמין כלים וכן עיקר ויש לזה ראיה מוכחת פ' המקבל:

ומ"ש רבינו ואפי' מת שמעון וכו'. מבואר פ' המקבל דרבא אפיק זוזא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי בדברים העשויין להשאיל ולהשכיר והוראת הגאונים ז"ל אין דעת רבינו כן כנזכר פ"ט:

הלכה ד

בד"א כשהיה כלי זה נראה וכו'. זה פשוט דכולה סוגיא דכל הנשבעין אינה אלא בראה וכ"כ הרמב"ן ז"ל וכן מוכיח פ' חזקת הבתים (בבא בתרא דף מ"ה):

הלכה ה

אין כל הדברים הללו אמורין וכו'. פרק הגוזל בתרא (בבא קמא דף קי"ד:) משנה המכיר כליו וספריו ביד אחר אם יצא לו שם גנבה בעיר ישבע כמה הוציא ויטול ואם לאו לא כל הימנו שאני אומר מכרן לאחר ולקחן זה ממנו ובגמ' מחלק בין בעל הבית העשוי למכור את כליו לאינו עשוי למכור את כליו כמו שמבואר בהל' גנבה פרק ה' ולא נזכר בגמ' חלוק בין דברים העשויין להשאיל ולהשכיר לאינן עשויין להשאיל ולהשכיר אבל קצת מן המפרשים ז"ל חלקו בהן מכח סוגיא דכל הנשבעין ודעת רבינו לחלק בהם ולהשוות כלים העשויין להשאיל ולהשכיר בבעה"ב העשוי למכור את כליו לאינן עשויין בבעה"ב שאינו עשוי למכור כליו והרבה מן המפרשים ז"ל מסכימין דודאי יש תקנת השוק אפילו בכלים העשויין להשאיל ולהשכיר והרי זה נשבע ונוטל דמיו כיון שזה אין טוענו השאלתיו לך או השכרתיו אבל מה שסובר רבינו שאפילו בדמים אינו נוטל כליו אא"כ יצא לו שם גנבה בעיר חלק עליו הר"א ז"ל בהלכות גנבה ואמר דבכלים העשויין להשאיל ולהשכיר אינו צריך שיצא לו שם גנבה בעיר ושם אינו נראה מדבריו שיטול כליו בלא דמים אבל למטה נראה שהוא סבור שאפילו בלא דמים נוטלין ולזה עשו בהן תקנת השוק והוא דבר תימה כמו שאזכור למטה. ודע שדעת רבינו ז"ל עיקר וטעמו הוא מפני שאין מחזיקין בני אדם בגנבים וכל שהוא מודה שלא השאיל ולא השכיר לזה כלי זה אינו נאמן לומר נגנב ממני או השאלתיו לאחר והוא מכרו לך וכן עיקר:

הלכה ו

טען אתה מכרתו לי וכו'. זה מבואר דכל שאינן עשויין להשאיל ולהשכיר זה אומר גנובין וזה אומר לקוחין נאמן האומר לקוחין ומבואר פ' הנשבעין ודין זה הוא אפי' בבעה"ב שאינו עשוי למכור כליו ויצא לו שם גנבה בעיר ואע"פ שבכיוצא בזה אמרו ישבע כמה הוציא ויטול כנזכר פ"ה מהלכות גנבה זהו בשהאיש שמטלטלים בידו טוען אחר מכרן לי אבל באומר אתה מכרתם לי ודאי נאמן בהיסת ואפי' בדמים אין מוציאין מידו ומשנה דפ' הגוזל והסוגיא שעליה כולן הן בשמי שהכלים בידו טוען מאחר לקחתים:

מכאן אתה למד לכל מי שיש מטלטלין וכו'. זה נתבאר למעלה בראש הפרק:

הלכה ז

מי שהיה בידו דברים העשויין וכו'. דין זה ג"כ נתבאר למעלה והוא בשלא יצא לבעליו שם גנבה בעיר והבעלים אין טוענין השאלתיו או השכרתיו לך ואע"פ שאם היה טוען כך היה נאמן אינו נאמן בטענת גנובין במגו משום דלא מחזקינן אינשי בגנבי ומיגו כי האי לא אמרינן. ובהשגות א"א לא ידעתי למה וכו'. נראה מדבריו שהוא נוטלן בלא דמים

מזה דלא עדיף מגברא דאתי מחמתיה וזהו דין היורש שרבא הוציא הספר מתחת ידו כמו שיתבאר בסוף הפרק ולקחו בלא דמים ואלו הן דברי תימה דודאי לא עדיפי כלים העשויין להשאיל ולהשכיר בשלא יצא לו שם גנבה משאר כלים בשעמדו בני אדם ולנו בתוך ביתו ומחתרת חתורה לו ובני אדם אלו יצאו ואבונקראות של כלים על כתפיהם והכל אומרים הללו כליו והללו ספריו של פלוני ואף באלו אמרו חכמים שהלוקח נוטל דמיו מן הנגנב וישבע כמה הוציא ויטול כנזכר פ"ה מהלכות גנבה וא"כ כל שכן בכלים העשויין להשאיל ולהשכיר בשלא יצא לו שם גנבה ואת"ל שלא עשו תקנת השוק בכלים אלו אם כן אין לך אדם לוקח מחבירו כלים העשויין להשאיל ולהשכיר אלא ודאי אין ספק שאינו נוטלו בלא דמים וההיא דרבא שהוציא הספר מן היתומים זהו בשבעל הספר היה טוען השאלתיו או השכרתיו לאביהן ואם היה אביהן קיים לא היה נאמן לומר לקוח הוא בידי אבל אם היה טוען בעל הספר גנוב הוא מאתי ודאי לא היה מוציאו בלא דמים ואף בדמים דעת רבינו שאינו נוטלו וכן עיקר כמו שכתבתי למעלה והרוצה לעמוד על דעת רבינו בכל פרטי דברים אלו יעיין כאן ופ"ה מהלכות גנבה ויסכים דבריו אלו עם אלו:

הלכה ט

אל תטעה בין דברים העשויין וכו'. ודאי ממה שאמרו חכמים עשויין ולא אמרו ראויין יש להוכיח שאין כל דבר הראוי להשאיל ולהשכיר בכלל זה דודאי יש בכלל ראויין עשויין שהרי אינן עשויין אלא א"כ הן ראויין אבל אין בכלל עשויין ראויין שהרי אין כל הראויין עשויין לכך וזה מבואר ונראה מדברי רבינו שהוא מפרש עשויין עשויין מעיקרן לכך וכן הלשון מורה כפשטו אבל רוב המפרשים ז"ל ראיתי שפירשו עשויין רגילין ודרכן להשאילן ולהשכירן כמו שאמרו בעל הבית העשוי למכור כליו שפירושו רגיל ודרכו למכרן אע"פ שיש לפרשו העשוי העומד לכך מפני דחקו ומ"מ כך נראה מדברי קצת הגאונים ז"ל שכל שדרך להשאיל ולהשכיר כלי זה אע"פ שאינו עשוי מעיקרו לכך הדין הזה נוהג בו והכל לפי מה שהוא השואל ולפי מה שהוא המשאיל שיש דברים רגילין להשאילן לקצת אנשים ולא לקצתן ויש מי שישאל כלי זה מאחר ולא ישאלנו מזה ואף על פי שחלוקין אלו לא נזכרו בגמרא דברי טעם הם ונראה שהסכימו לזה הרמב"ן והרשב"א ז"ל וכבר קרב רבינו אל כיוצא בזה שאמר שאם יש עדים שהוא משכירו תמיד אע"פ שאינו עשוי לכך הרי הן כדברים העשויין להשאיל ולהשכיר ולא חלק רבינו בשואלין בין איש לאיש אלא במשאילן:

הלכה י

וכלי שהפסדו מרובה וכו'. בפ' המקבל (בבא מציעא דף קט"ז) גבי סכינא דאשכבתא פירוש סכין של שחיטה אמר אביי שהוא עשוי להשאיל ולהשכיר ורבא חלק עליו ואמר כיון דמיפגם קפדי אינשי ולא מושלי וסובר רבינו שמחלוקתן היא בשיש עדים שזה משאילו דאי לא לא הוה אמר אביי שהוא מדברים העשויין להשאיל ולהשכיר דהא ודאי אינו עשוי מעיקרו לכך ואעפ"כ חלק רבא ואמר שאין מבטלין חזקת כלי זה שכל אדם מקפיד עליו להשאילו או להשכירו וזה שהיה משאילו איהו דאפסיד אנפשיה ואין דנין לו דין חלוק משאר כל בני אדם זהו דעתו:

ראיה לדברינו שהרי רבא וכו'. שם בפ' המקבל רבא אפיק זוזא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי בדברים העשויין להשאיל ולהשכיר ונראה מדברי רבינו שהביאו לו עדים שהיו מדברים העשויין להשאיל ולהשכיר ואם היה פירוש דברים העשויין הראויין לא היה צריך רבא לעדים דודאי ברור הוא שראויין הן להשאיל בין זוגות וספרים אלו בין שאר זוגות ושאר ספרים זו היא ראיית רבינו ז"ל ואין הכרח בגמ' שנתברר לו לרבא זה בעדים ואולי יש לו גרסא מבוארת בזה:

פרק ט

הלכה א

האומן אין לו חזקה בכלים שתחת ידו וכו'. פ' חזקת (בבא בתרא דף מ"ה מ"ו) משנה אומן אין לו חזקה ובגמרא יש שקלא וטריא הרבה ומסקנא דגמרא שאע"פ שלא מסר לו בעדים כל זמן דאיכא ראיה אינו נאמן לומר לקוח הוא בידי ודעת רבינו כדעת כל הגאונים ז"ל ורבו הרב אבן מיגש ז"ל דכל היכא דאיכא מגו הרי אומן נאמן ולא נתמעט האומן מדין מגו אלא הרי כל הכלים אצל האומן ככלים העשויין להשאיל ולהשכיר אצל שאר בני אדם וזה נראה מוסכם מכל הגאונים ז"ל חוץ מהרב אלפסי ז"ל שכתב בהלכות דאע"ג דליכא ראיה לא אמרינן מגו באומן ואינו נאמן לומר לקוח הוא בידי וזה מ"ש **רבינו ויש גאונים שדנו שאע"פ שלא הביא וכו'** ואע"פ שלא נכתב זה שהזכיר רבינו בהלכות מכיון שבהלכות סבורין שאין דין מגו באומן הוא הדין למה שהזכיר רבינו ויש מן האחרונים שסבורין כדברי ההלכות ואמרו טעם למה אין מגו באומן לפי שתקנה התקינו לאומנין כדי שיהיו בעלי בתים מצויין אצלן ובפירוש הסוגיא לפי דעות אלו יאריכו הדברים ודברי רבינו הגאונים ז"ל עיקר. ושאר כל הדינין שכתב רבינו בדין

האומנין כולן מתבארין שם בסוגיא ואין צורך להאריך בביאורן וכבר כתב רבינו בדין הקציצה פי"א מהל' שכירות ושם כתבתי בזה:

הלכה ד

מי שנכנס לביתו של חבירו וכו'. מימרא פ' כל הנשבעין (שבועות דף מ"ו) וגירסתו כגירסת הגאונים ועיקר וכתב הרמב"ן ז"ל שאין דינין אלו אלא בדאיכא ראיה שנראה הכלי הזה ביד זה עתה אבל ליכא ראיה מתוך שיכול לומר החזרתי כי אמר לקוחין הן בידי נאמן וכן דברי רבינו מוכיחין שכתב אבל דברים העשויין להשאיל ולהשכיר וכו' וכבר נתבאר למעלה בפ' שמיני שאין דין זה לדברים העשויין להשאיל ולהשכיר אלא בדאיכא ראיה ודבר מוכרח הוא ולא הזכיר רבינו בכאן טענת אומר גנובין ופ' חמישי מהל' גנבה כתב דין זה כשבעה"ב טוען גנובין מה דינו ושם כתבתי מזה:

הלכה ה

אפילו מת זה שהכלי תחת ידו וכו'. כבר כתבתי למעלה מה שאמרו פרק המקבל רבא אפיק זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי בדברים העשויין להשאיל ולהשכיר ודעת רבינו ז"ל שאין בעה"ב נשבע היסת אלא כשזה שהכלים בידו טוען טענת ברי אבל ליורש שאינו טוען טענת ברי אינו נשבע היסת לפי שאין נשבעין היסת על טענת שמא כמבואר פרק ראשון ושבועה זו שבעל הבית נשבע היא מפני שהרי מי שהכלים בידו כטוענו לבעל הבית אתה נוטל כלי ממני זהו דעתו ז"ל. ובהשגות אמר אברהם חיי ראשי אני איני אומר כן וכו'. ולדברי הר"א ז"ל לא ידעתי למה לא מנו זה במשנתנו בכלל הנשבעין ונוטלין ולא שנינו אלא הנגזל ונגזל זה כבר נתבאר דינו פרק רביעי מהלכות גזילה ומדברי הגאונים נראה גם כן שאין בעה"ב נשבע בנקיטת חפץ ויש מי שכתב שאפילו היסת אינו נשבע ודעת רבינו עיקר:

הלכה ו

מי שלקח קרדום וכו'. פרק חזקת (בבא בתרא דף ל"ג:) אמר רב יהודה האי מאן דנקיט מגלא ותובלא (בידיה) ואמר איזיל ואיגזריה לדיקלא דפלניא דזבניה ניהלי מהימן (מאי טעמא) לא חציף איניש למיגזר דלאו דיליה ויש מן המפרשים שהקשו על זה ממה שאמרו פרק החובל (בבא קמא דף צ"א:) שורי הרגת נטיעותי קצצת אתה אמרת לי להרגו אתה אמרת לי לקוצצו נאמן והקשו בגמרא אי הכי לא שבקת חיי לכל בריה ותירצו באילן העומד לקציצה ובשור העומד להריגה עסקינן הא לאו הכי לא מהימן ותירצו דשאני הכא דאמר תחלה קודם שיגזרנו אנא איזיל למיגזר דקלא דפלניא דלא חציף לגלויי מעיקרא ולמימר אנא איזיל למיגזריה אי לאו דקושטא קאמר דמירתת

דילמא אתי מריה ומנע ליה אבל התם דלבתר קציצה לא מהימן עכ"ל הרשב"א ז"ל. ויש מי שגורס ואיזיל ואיגדריה לדיקלא דפלניא ואגדריה רוצה לומר לקיטת הפירות וזהו דעת ההשגות וכך כתוב שם א"א אנו מפרשים וכו'. ונראה שכוונתם דמשום הכי מהימן גבי פירות אבל ההיא דהחובל הוא גבי אילן שאינו עומד ליקצץ וליתלש אבל פירות עומדין הן ליתלש והוו להו כמטלטלין כיון שתלשן ונטלן:

וכן היורד לשדה חבירו ואכל וכו'. זה מתבאר שם אמר רב זביד אם טען ואמר לפירות ירדתי נאמן ועוד אזכיר מימרא זו בארוכה פרק ששה עשר:

הלכה ז

שנים שהיו אוחזין וכו'. ראש מס' מציעא שנים אוחזין בטלית זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני וכו' עוד במשנה היו שנים רוכבין על גבי בהמה או שהיה אחד רכוב ואחד מנהיג זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי וכו' ומבואר במשנה שם שזה נשבע וזה נשבע כמ"ש רבינו והוא מתקנת חכמים דמדין תורה כיון ששניהם תפוסין לא היו צריכים שבועה ורבינו כתב כלי ולא הזכיר טלית לפי שיש בדין הטלית חלוקין יתבארו בסמוך. ודע שיש מן המפרשים סבורין שאם היה אחד אומר אני ארגתי טלית זו ואחד אומר אני ארגתיה כיון דאיכא ודאי רמאי יהא מונח עד שיבא אליהו ולא אמרו יחלוקו אלא במה שאפשר ששניהם זכו בו כאחד ונתלו בזה בסוגית הגמ' ודעת רבינו עיקר שלא חילק בזה דבכל גוונא חולקין בשבועה וכן נראה מן ההלכות ומדברי רבינו וכ"כ הרשב"א ז"ל:

הלכה ח

זה אומר כולה שלי וכו'. משנה שם כלשון רבינו וכתב הרשב"א ז"ל ומסתברא דבדבר הראוי ליחלק לשליש ולרביע אילו רצה נוטל ממנו החצי ואח"כ נשבע על מחצית מה שנשאר שאין לו בה פחות מחציה אבל בדבר שאינו ראוי ליחלק נשבע על כל השלשה חלקים עוד כתב בזה נוטל שלשה חלקים וכללא הוא לכל צד שנחלקו בה דכל שזה תובע כולה וזה מודה לו בה בחלק אחד זה ישבע על חצי טעון וזה ישבע על חצי טעון וכדאיתא בתוספתא ובירושלמי ודבר פשוט הוא:

מכאן אתה למד וכו'. אלו הן דברי רבינו ודברים ברורים הם:

הלכה ט

היו שנים אדוקין בטלית וכו'. בגמרא שם (דף ז') תני רב תחליפא בר מערבא קמיה דרבי אבהו שנים אדוקין בטלית זה נוטל עד מקום שידו מגעת וזה נוטל עד מקום שידו מגעת והשאר חולקין בשוה מחוי ליה ר' אבהו בשבועה והקשו אלא מתניתין דקתני דפלגי

בהדי הדדי וכו' היכי משכחת לה ותירצו כגון דתפסי בכרכשתא פירוש בחוטין שבשפת הבגד ופירש רבינו שדברי ר' אבהו שם על השאר בדוקא שמה שכל אחד תפוס אינו צריך שבועה אבל ודאי יש גלגול שבועה על מה שהן תפוסין דבכל דבר יש גלגול וגם רבינו האיי כתב מחוי רבי אבהו והשאר חולקין בשבועה וכן כתוב בהלכות גדולות אבל הראב"ד פירש שאפילו מה שהן תפוסין נוטלין בשבועה וכן הסכימו הרמב"ן והרשב"א ז"ל:

הלכה י

היה זה אוחז בחוטין וכו'. כבר נתבאר זה דהיינו תפסי בכרכשתא:
וכל חלוקה האמורה כאן וכו'. מפורש בגמ' דכל דבר שיפסיד אם יחלק ממש חולקין אותו בדמים:

הלכה יא

היה אוחז האחד את כולה וכו'. שם אוקימתא בגמרא ובהלכות:

הלכה יב

באו שניהם אדוקין בה וכו'. שם (דף ו') בעי ר' זירא תקפה אחד בפנינו מהו היכי דמי אי דשתיק אודויי אודי ליה ואי דקא צווח מאי הוה ליה למעבד לא צריכא דשתיק מעיקרא ובתר צווח מאי (מי אמרינן) מדאישתיק אודויי אודי ליה דילמא כיון דקא צווח השתא איגלאי מילתא דהא דשתיק מעיקרא סבר הא קא חזו לי רבנן ע"כ ולא איפשיטא בעיא זו ולזה פסק רבינו שאין מוציאין אותה מיד זה שתפסה כיון שהדבר ספק וכן פסקו ז"ל ועוד שאמר שם אם תמצא לומר תקפה אחד בפנינו אין מוציאין אותה מידו ודרך רבינו לפסוק כאם תמצא לומר. ודע שבעיא זו היא בשתפסה בפני ב"ד ולזה הזכיר רבינו בפנינו והלה שתק וקודם צאתו מב"ד צוח ומבואר זה בגמרא במ"ש סבר הא קא חזו לי רבנן ואם היה בפני עדים חוץ מב"ד כתב הרמב"ן דכל שכן הוא דאם לא צווח מתחלה אודויי אודי ליה דכיון דלא חזו ליה רבנן ודאי לא היה לו לשתוק כלל אם לא שהודה לו אבל הרשב"א ז"ל כתב בהפך דכל שהוא חוץ לב"ד אינו צריך לצווח דלא עביד איניש לגלויי טענתיה חוץ לבית דין. וכתב רבינו חזר השני ותקפה מן הראשון חולקין. והטעם לפי שחזר הענין למה שהיה בתחלה שהרי שניהם תקפוה זה מזה ואע"פ שהראשון לא צוח מתחלה ועד סוף וזה צוח מעיקרא מכל מקום ע"כ לא אמרינן דאם לא חזר ותקפה השני דאין מוציאין אותה מן הראשון אלא משום ספק והמוציא מחבירו עליו הראיה אבל עכשיו שחזר זה ותקפה ודאי חולקין. והארכתי בזה לפי שכתב בהשגות

א"א אין לזה טעם ע"כ. ולא ידעתי לדברי הר"א ז"ל ריח או טעם וכבר הסכים הרשב"א לדעת רבינו:

הלכה יג

באו שנים אדוקין בטלית וכו'. אוקימתא שם הכא במאי עסקינן דאתו לקמן כי תפסי לה תרוייהו ואמרינן להו זילו פליגו ונפוק ואזול והדר אתו כי תפיס לה חד מינייהו האי אמר אודויי אודי ליה והאי אמר בדמי אוגרתה ניהלי' דאמרי' ליה עד השתא חשדת ליה בגזלנותא השתא מוגרת ליה בלא סהדי הילכך מוקמינן ליה בידא דמאן דתפיס לה. וכתב רבינו דהוא הדין אם טען ואמר נתגבר עלי וחטפה שאינו נאמן אבל הרמב"ן והרשב"א ז"ל הסכימו שהוא נאמן בטענה זו דאפשר שנתגבר עליו ותקפה. והקשו הם עצמם ז"ל לדבריהם א"כ יהיה נאמן בטענת השכרתיה במגו דתקפה ממני ותירצו במקום חזקה כי האי לא אמרינן כן כתבו הם ומיהו אי אמר בדמי אוגרתיה ניהליה בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים נאמן מגו דאי בעי אמר תקפה מנאי עד כאן דבריהם:

פרק י

הלכה א

בהמה או חיה שאינה שמורה וכו'. פרק חזקת הבתים (בבא בתרא דף ל"ו) אמר ר"ל הגודרות אין להם חזקה ופירוש גדרות צאן וכל דבר המהלך בדרכים כגון עבדים וכן מבואר בגמ':

הלכה ב

היתה הבהמה שמורה או מסורה וכו'. שם הנהו עיזי דאכלי חושלא בנהרדעא פירוש שעורים קלופים אתא מריה דחושלא תפסינהו והוה קא טעין טובא אמר אבוה דשמואל יכול לטעון עד כדי דמיהן. פירוש מגו דאי בעי אמר לקוחין הן בידי והקשו והאמר ריש לקיש הגודרות אין להם חזקה ותירצו שאני עיזי דמסירי לרועה והקשו והא איכא צפרא ופניא פירוש שהולכות יחידות מבית בעליהן עד הרועה ותירצו שאני נהרדעא דשכיחי טייעי פירוש ישמעאלים גנבים ומידא לידא משלמי ע"כ בגמ' ובהלכות ונתבארו דברי רבינו:

הלכה ג

ומ"ש וישבע בנקיטת חפץ. הוא בהסכמה מן הגאונים ז"ל שכל שאינו טוען שגוף הדבר הוא שלו יש לו לישבע בנקיטת חפץ וכבר נתבאר זה פרק י"ג מהלכות מלוה ולוה:

הלכה ד

וכן העבדים שיכולין להלך וכו'. שם במשנה והעבדים יש להן חזקה והקשו והאמר ריש לקיש הגודרות אין להם חזקה ותירץ רבא אין להם חזקה לאלתר אבל יש להם חזקה לאחר שלש שנים ורבינו לא הזכיר דין זה דחזקת שלש שנים גבי בהמה או חיה ונראה סיוע לדבריו ממה ששנינו במשנה חזקה בעדים ולא הזכירו בבהמה וחיה אבל מדברי רש"י ז"ל נראה דהוא הדין אם החזיק בבהמה וחיה שלש שנים שחזקתו חזקה ומועילה לו שכך כתב אבל יש להם לעבדים ולגודרות חזקה לאחר שלש שנים ומדברי בעל העיטור נראה כדעת רבינו וכתב רבינו שנשבע היסת והוא מפני שיש שבועת היסת אפי' בקרקעות כמו שנתבאר פ"ה ויש חולקין ואומרין דכל שיש לו חזקה אינו נשבע דחזקה כשמה ופי"א אכתוב בזה:

אבל עבד קטן וכו'. שם אמר רבא אם היה קטן מוטל בעריסה לאלתר יש לו חזקה ואמרו פשיטא ותירצו לא צריכא דעיילא אימיה התם מהו דתימא ליחוש דילמא אימיה עיילתיה להתם ואנשיתיה קמ"ל דאימא לא מנשיא ברא ע"כ ורבינו כתב הדבר סתם והכל בכלל:

הלכה ה

הטוען את חבירו ואמר לו וכו'. מעשה שם גבי קרקע והוא הדין למטלטלין וכל כיוצא בזה וכמו שנתבאר פרק שביעי דטוען וחוזר וטוען דבר הנשמע והוא שלא יצא מבית דין כנזכר שם:

הלכה ו

ספינה וכיוצא בה וכו'. שם (דף ל"ד:) ההיא ארבא דהוו מינצו עלה בתרי האי אמר דידי היא והאי אמר דידי היא אתו לבי דינא אמר חד מינייהו תפסוה עד דאיזיל ואייתי סהדי דדידי היא תפסינן או לא תפסינן ואסיקו הלכתא לא תפסינן והיכא דתפסינן לא מפקינן:

פרק יא

הלכה א

כל הקרקעות הידועות לבעליהן וכו'. (דף כ"ח) ראש פרק חזקת הבתים וכו' שלש שנים מיום ליום ושם נתבאר בגמרא דכל היכא דליכא סהדי שהיה הקרקע של התובע נאמן לומר שלך היתה ולקחתיה ממך מגו דאי בעי אמר לא היתה שלך מעולם ודבר פשוט הוא ודין שבועת היסת הוא כמו שנתבאר פ"ה:

הלכה ב

בד"א שמצריכין ראובן וכו'. זה דין המשנה שהזכרתי פ' חזקת הבתים וכו'.
ומה שכתב והוא שיהיה אפשר לבעלים הראשונים וכו'. מבואר במשנה ובגמ' ושבועת היסת שהזכיר יש חולקין ואומרים דכל שיש לו עדי חזקה אינו צריך שבועת היסת כלל ואין בזה ראיה מן הגמרא לאחד מן הצדדין:
טען ואמר מפני שלא הגיע וכו'. שם מבואר במשנה ובגמ':
לפיכך אם היתה מלחמה וכו'. במשנה שלש ארצות לחזקה וכו' ואוקימנא לה בשעת חרום עוד שם (דף ל') ההוא דאמר ליה לחבריה מאי בעית בהאי ארעא אמר ליה מינך זבינתה ואכילתה שני חזקה אמר ליה אנא בשוקי בראי הואי א"ל והא אית לי סהדי דכל שתא ושתא הוה אתית לשוקא תלתין יומין אמר ליה כל תלתין יומין בשוקאי טרידנא אמר רבא עביד איניש דכל תלתין יומין טריד בשוקא ע"כ בגמרא ופירשו בהלכות בשוקאי טרידנא ולא ידעינן דאת נחית בגוה דאמחי וכן כתב רבינו ולא ידעתי שזה בתוך חצרי נראה מדבריהם שאם יש עדים שהיה יודע שזה מחזיק בתוך ביתו ולא מיחה הפסיד ויש מפרשים בשוקאי הוה טרידנא ולא היה לי פנאי למחות ואע"פ שהייתי יודע שאתה מחזיק בהן ומבואר בהלכות בשם רבינו האיי שמעשה זה הוא בשעת חרום אבל שלא בשעת חרום לא בעי שיהא עמו במדינה וכן מבואר בדברי רבינו ועוד אכתוב בכיוצא בזה פרק חמשה עשר. עוד כתב רבינו שנראה לו שדין זה אינו אלא בכפרים ודברי טעם הן:

הלכה ד

ומפני מה אין אומרים לראובן וכו'. שם מסקנא בגמרא גבי חזקה מה טעם היא בשלש שנים אמר רבא שתא קמייתא מיזדהר איניש בשטריה תרתי מיזדהר טפי לא איזדהר:

הלכה ה

הרי שמיחה שמעון במדינה וכו'. שם (דף ל"ח) אמר ר"נ מחאה שלא בפניו הויא מחאה וכן נפסקה הלכה שם ואמרו הטעם חברך חברא אית ליה וחברא דחברך חברא אית ליה:

הלכה ו

לפיכך אם מיחה שמעון וכו'. שם (דף ל"ט) אמר להו לא תיפוק לכו שותא פירוש לא יצא מפיכם דבר זה הא קאמר לא תיפוק לכו שותא אמרו ליה לא מפקינן שותא אמר רב פפא הא קאמר ליה לא מפקינן שותא רב הונא בריה דרב יהושע אמר כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש אמר לה ולאו אדעתיה וקי"ל כרב הונא:
וכן אם צוה לעדים וכו'. גם זה שם במחלוקת וקי"ל כמאן דאמר הויא מחאה:

הלכה ז

כיצד המחאה אומר בפני וכו'. שם (דף ל"ח:) היכי דמיא מחאה אמר רב זביד אמר פלניא גזלנא הוא לא הוי מחאה פלניא גזלנא הוא דקא נקיט לארעאי בגזלנותא ולמחר תבענא ליה בדינא הויא מחאה ופירושה כדברי רבינו.

ומה שכתב רבינו וכן אם אמר להם שכורה היא בידו וכו'. דבר ברור הוא וכן כתבו ז"ל אבל מחאה דמשכנתא ושכירות ומכירת פירות אינו צריך אלא כל שאמר פלניא אוכל קרקעי בתורת משכונה ומחר אסלקנו הויא מחאה עד כאן בחידושי הרשב"א ז"ל:

הלכה ח

מחאה בפני שנים מחאה וכו'. שם (דף ל"ט מ') אמר ר"נ מחאה בפני שנים אין צריך לומר כתובו וכן הלכה:

וכיון שמיחה בשנה ראשונה וכו'. שם מבואר בהלכות:

הלכה ט

הביא ראובן עדים וכו'. שם (דף ל"ה:) חזקתן שלש שנים מיום ליום אמר רבינא ואי דלי ליה איהו גופיה צנא דפירי לאלתר הוי חזקה אמר רב זביד אי טעין ואמר לפירות הורדתיו נאמן והני מילי בתוך שלש אבל לאחר שלש לא:

פרק יב

הלכה א

שלש שנים שאמרנו. משנה שם (דף כ"ח) חזקת הבתים וכו' ואלו שהזכיר רבינו מהם מפורשים במשנה ובגמ' ומהם יוצאין מן הכלל שאמרו וכל דבר שעושה פירות תדיר חזקתן שלש שנים ואינה מיום ליום אבל שדה הבעל חזקתן שלש שנים ואינה מיום ליום ונחלקו במשנה רבי ישמעאל ור"ע בחזקת שדה הבעל ובגמ' (דף ל"ו:) אמר שמואל זו דברי רבי ישמעאל ור"ע אבל חכמים אומרים עד שיגדור שלש גדרות ויבצור שלש בצירות וימסוק שלש מסיקות וקי"ל כשמואל אליבא דחכמים:

ואפילו היו האילנות רצופין וכו'. שם (דף ל"ז:) אמרי נהרדעי אכלן רצופין אינה חזקה והקשה עליהם רבא וקי"ל כוותיה והויא חזקה וכן פסקו ז"ל:

הלכה ב

הביא עדים שהיה דר וכו'. שם (דף כ"ט) אמר רב הונא שלש שנים שאמרו והוא שאכלן רצופות והקשו והא תנן חזקת הבתים והא בתים ביממא ידעי בליליא לא ידעי ותירץ אביי מאן מסהיד אבתי שיבבי שיבבי מידע ידעי בין ביממא בין בליליא ורבא תירץ

כגון דאתו בתרי ואמרי אנן אגרינן מיניה ודרינן ביה תלת שנין ביממא ובליליא והקשה על תירוץ זה רב יימר ואמר דהני נוגעין בעדותן הן דאי לא אמרו הכי אמרינן להו הבו ליה אגר ביתא להאי ואמר לו רבא מי לא עסקינן דקא נקטי אגר ביתא ואמרי למאן ניתביה אמר מר זוטרא אי טעין ואמר ליתו תרי סהדי דדרו בה תלת שני ביממא ובליליא טענתיה טענה ומודה מר זוטרא ברוכלין המחזירין בעיירות דאע"ג דלא טעין איהו אנן טענינן ליה ומודה רב הונא בחנותא דמחוזא דליממא עבידן בליליא לא עבידן ע"כ. ודעת רבינו לפרש דהא דמר זוטרא קאי אתירוצא דרבא אפי' בסהדותא דשוכרן יכול לטעון הלא יבאו עדים שדר בה ביום ובלילה ונתן טעם ומפני מה אין שוכרין נאמנין לפי שזה תלוי בהן אבל אי לא טעין לא טענינן ליה כיון שהביא עדים שדר בה שלש שנים וסובר רבינו דהך טענה אפי' היא בשמא מקבלין אותה. עוד סובר דחנויות בשלש שנים בלבד הויא חזקה ורבים מהמפרשים חלוקין עליו במ"ש שאין השוכרים נאמנין לומר דרנו בה ביום ובלילה דודאי כל היכא דנקטי אגרא בידייהו ואינן נוגעין בעדותן נאמנין הן והא דמר זוטרא אתירוצא דאביי ורבא קאי כלומר דלא צריכין להני תירוצין אלא להיכא דטעין אבל לא טעין לא צריכין לא לשבבי ולא לשוכרין אלא כיון שיש עדים שדר בה או ששכרה שלש שנים דיו בכך והילכך אם נתנו שוכרין אלו השכר אינן נאמנין מדין נוגעין בעדות וזהו שכתב בהשגות אמר אברהם ונתננו לו השכר עד כאן אבל אם השכר בידם ודאי נאמנין וכן נראה עיקר ומצאתי לרבינו פרק ט"ו מהלכות עדות שהזכיר דין זה שהשוכר כל זמן שנתן שכרו אינו מעיד שום עדות לתועלת המשכיר בקרקע זה וכאן דבריו הם בשהשכר בידן ואעפ"כ אם טען המערער שיבאו עדים שדרו בה השוכרים יום ולילה טענתו טענה מפני שזה הדבר תלוי בשוכרים עצמן ולפיכך אינן נאמנין וכבר כתבתי שדעת האחרים ז"ל עיקר שכל שהשכר עדיין בידם נאמנין עוד יש שחלקו על רבינו במה שאמרו שמקבלין טענת המערער בשמא לפי שהן סבורין שאין מקבלין ממנו אלא בטוען ברי ונראין דברי רבינו. גם במ"ש שבחנויות די בחזקת שלש שנים כתוב בהשגות א"א אין דרך הגמ' כן וכו'. באור דבריו דודאי שלש שנים רצופות ושלמות בעינן ולא מקוטעות ולא מפוזרין אבל החנויות נתרבו שאע"פ שחזקתן מפוזרת הוי חזקה אבל ודאי שלמים בעינן והילכך צריך שתהיה חזקת החנויות שש שנים כדי שיהיו הימים בלבד שלש שנים ולזה הסכים הרשב"א ז"ל ומדברי אבן מיגש נראה כדעת רבינו גם קצת המפרשים כתבו כן:

הלכה ד

שלש שנים וכו'. זו היא מימרא דרב הונא שהזכרתי ושם אמרו אמר רב חמא ומודה רב הונא באתרא דמוברי באגי והקשו פשיטא ותירצו לא צריכא דאיכא דמוביר ואיכא דזרע ואזל האי גברא ואוביר ופירוש באתרא דמברי אף על פי שאכלן מפוזרות הויא חזקה אבל שנת ההוברה ודאי לא סלקא ליה וזה ברור וכן פירשו וכן נראה מדברי רבינו:

הלכה ה

שני שותפין וכו'. שם מעשה בגמרא ומבואר שם:

הלכה ו

אכלה שנה זה המחזיק וכו'. שם בגמרא שלשה לקוחות מצטרפין אמר רב וכולן בשטר ופירושה מבואר בדברי רבינו:

הלכה ז

אכלה האב שנה והבן שתים וכו'. ברייתא שם ופירוש הבן המחזיק בין שהוא קטן בין שהוא גדול הדין שוה לדעת רבינו ואף על פי שהוא סבור שאין חזקת הקטן חזקה כנזכר ריש פרק שלשה עשר בדין זה שהאב התחיל להחזיק הרי זו חזקה שהרי בטענת האב הוא בא. זה נראה בדעתו ז"ל מפני שסתם כאן ולא חלק בין גדול לקטן ושם פ' שלשה עשר אבאר בזה:

הלכה ח

אכלה בפני האב וכו'. ברייתא ואוקימתא מפורשת שם ופירש בשהבן הזה הוא גדול אבל אם הוא קטן אין מחזיקין בנכסיו ואע"פ שהתחיל להחזיק בחיי אביו כמו שאבאר פרק י"ד.

ומ"ש רבינו אבל אם מכר וכו' אין לך מחאה גדולה מזו. כתב הרשב"א ז"ל שאין צריך מכירה בשטר אלא אפילו מכר בעדים לבד הויא מחאה. וכן נראה מדברי רבינו שלא הזכיר שטר ופשוט הוא שדין מכירה שהוא מחאה הוא בכל מחזיקים ולא בדוקא בזה שאין חזקתו שלמה בפני אחר:

הלכה ט

נרה שנה וכו'. כך נראה מסקנא דגמ' שם דניר לא הוי חזקה וכן פסקו ז"ל:

וכן אם פתח וכו'. זהו מה שאמרו שם מפתיחא לא הוי חזקה וכן פירש רבינו האיי ז"ל בספר המקח ופירושין אחרים יש וזה עיקר:

הלכה י

זרעה ולא הרויח וכו'. שם אפיק כורא ועייל כורא לא הוי חזקה:

הלכה יא
אכלה שחת וכו'. שם אכלה שחת לא הוי חזקה אמר רבא ואי קאי שחת בצורא דמחוזא הרי זו חזקה:

הלכה יב
אכלה ערלה שביעית וכלאים כו'. שם (דף ל"ו) אמר רב יהודה אכלה ערלה הרי זו חזקה תניא נמי הכי אכלה ערלה שביעית וכלאים הרי זו חזקה כך היא גרסת הגאונים וההלכות ועיקר. וכתב רבינו אע"פ שנהנה בעבירה אבל יש מן המפרשים שפירשו שהטעם הוא לפי שיש שם אכילה של היתר כגון בערלה ובשביעית העצים ובכלאים נדחקו לפרש בזורע בין הגפנים והוסיפו הפירות ולא הוסיפו הזמורות באחד ומאתים והביאו ראיה שטעם דין זה הוא מפני אכילת עצי היתר ממה שאמרו בכתובות גבי המוציא הוצאות על נכסי אשתו מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל עבד רב יהודה עובדא באכילת חבילי זמורות ואמרו שם רב יהודה לטעמיה דאמר אכלה ערלה הרי זו חזקה. וזהו שכתב בהשגות א"א שבוש הוא זה דלא אמרו וכו'. ודעת רבינו אפרש הא דאכלה ערלה בתרי גווני או שאכל הזמורות וכההיא דכתובות או בעבירה דומיא דכלאים וכגון שאכלה הפירות והכריחו לפרש כן לפי שדוחק הוא לומר דההיא דכלאים בהוסיפו הפירות ולא הזמורות אי נמי יש לתרץ לדעתו דההיא דכתובות הכי קאמר אכילת חבילי זמורות אכילה היא דלא גרעה מאכילת איסור דערלה שהיא קרויה אכילה ועל דרך הדמיון הוא מביא ראיה זה נראה לדעת רבינו:

הלכה יג
היה המקום שהחזיק בו סלע וכו'. מפורש שם בראש הפרק:

הלכה יד
היה מעמיד בהמה וכו'. כבר הארכתי בדין זה פרק חמישי מהלכות שכנים:

הלכה טו
שדה שהיא מוקפת גדר וכו'. שם אמר רב יהודה האי מאן דאחזיק מגודא דערודי ולבר לא הוי חזקה מימר אמר כל דזרע נמי ערודי אכלי ליה:

הלכה טז
אכלה כולה וכו'. שם בראש הפרק:

הלכה יז
החזיק אחד באילנות וכו'. שם וכבר כתבתי פרק כ"ד מהלכות מכירה הסוגיא וביאורה בארוכה ודעת רבינו שסוגיא זו משמשת לשני ענינין האחד למוכר ולוקח והאחד בחזקת

שלש. וכן כתבו בתוספות. ולזה הסכים הרשב"א ז"ל אלא שהם חלוקין בפירוש חצי קרקע הנזכר בסוגיא שם כמו שכתבתי בפרק כ"ח מהלכות מכירה באריכות:

הלכה יח

וכן האוכל פירות אילן וכו'. שם (דף ל"ז:) אמרי נהרדעי האי מאן דזבין דקלא לחבריה קני ליה משיפולי ועד תהומא מתקיף לה רבא לימא ליה לכורכמא רישקא זביני לך עקור כורכמא רישקא וזיל אלא אמר רבא בבא מחמת טענה. ועיקר הפירוש דנהרדעי הוו סברי שאע"פ שהקונה שני אילנות ואין צריך לומר אילן אחד אין לו קרקע כמבואר פ' כ"ד מהל' מכירה זהו תחתיהן וביניהן וחוצה להן אבל מקומות אילן קנוי לו לשטוח בו פירות או לחפור בו ואמר להן רבא דלא מכר לו אלא כורכמא רישקא כלומר לימי העץ אבל אם בא מחמת טענה שמכר לו המקום בפירוש חזקתו ראיה כיון שלא מחה בו ולזה הפירוש הסכימו הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל והוא דעת רבינו ורבו ז"ל:

הלכה יט

שדה אילן שהיו בו וכו'. שם (דף ל"ו:) אמר אביי מדברי ר' ישמעאל נשמע לרבנן היו לו שלשים אילנות ממטע עשרה לבית סאה ואכל עשרה בשנה זו ועשרה בשנה זו ועשרה בשנה זו ה"ז חזקה לאו מי אמר ר"י חד פירא הוי חזקה לכולהו פירי הכא נמי הני הוו חזקה להני והני הוו חזקה להני והני מילי היכא דלא אפיקו אבל אפיקו ולא אכל לא הויא חזקה והוא דבזאי בזו וזה פירוש המימרא לדעת רבינו ואכל עשרה בשנה זו פירוש מפוזרין בכל השלשה בית סאין ומדברי ר' ישמעאל נשמע וכן דמפוזרין דוקא דהא דין זה למדנו ממאי דאמר ר' ישמעאל דבשדה אילן כנס את תבואתו מסק את זיתיו ואסף את קיצו הרי אלו שלש שנים ובודאי התבואה מפוזרת היא בכל השדה וכן הזיתים והקיץ מפוזרין הן בכל השדה שכן דרכן של בני אדם לפזרן בשדה ולזה הוי חזקה כל חד לחבריה וכן הדין באילנות אלו דדוקא מפוזרין זה דעת רבינו וה"ה דלא אפיקו השאר אבל אי אפיקו השאר לא הוו הנך שאכל חזקה לאחרים והא דלא הוו הנך חזקה לאחרים והוא דבזאי בזו פירוש דוקא כשבזזו העם שאר אילנות אבל הניח הוא הפירות שם הרי אלו שאכל חזקה לאחרים זהו דעתו ז"ל ויש בזה פירושים אחרים הרבה ואחד מהם כתוב בהשגות ואיני רואה קושיא על דברי רבינו:

פרק יג

הלכה א

ואלו הן שאין מעמידין הקרקע בידן וכו'. כולן מפורשין במשנה ודין שבועת היסת הוא כפי מה שנתבאר למעלה:

הלכה ב

וכן ראשי גליות וכו'. שם מימרות ואזכיר כל אחת למטה:

וכן חרש שוטה וקטן וכו'. דבר פשוט הוא שאין מחזיקין בנכסי אלו שהרי אמרו אין מחזיקין בנכסי קטן וכל שכן בנכסי חרש ושוטה שהרי אין להן דעת ואינן בני מחאה אבל הם שהחזיקו בנכסי אחרים לא מצאתי מבואר בגמרא שלא תועיל חזקתן ורבינו נתן טעם לדבריו מפני שאין להם טענה כדי שתעמוד הקרקע בידן ואין דעתו ז"ל לומר שאין להן צד קנייה דהא ודאי יש להן ואפילו שוטה נתבאר פ"ד מהל' זכייה ומתנה שהמזכה לו ע"י בן דעת זכה ואין צריך לומר בחרש וקטן שיש להן צד קנייה כנזכר פרק כ"ט מהלכות מכירה אלא לפי שאין טענתן כשאר בני אדם ואין מקחן מקח דבר תורה כנזכר שם כתב רבינו ז"ל שאין חזקתן ראיה וקצת המפרשים ז"ל סוברין כן ולא עוד אלא שאמרו בדין אכלה האב שנה והבן שתים כנזכר פי"ב דדוקא בשהבן גדול אבל קטן אין חזקתו כלום אע"פ שבא מכח אביו וכבר התחיל האב להחזיק ונתנו טעם לדבר דקטן לאו בר מחויי הוא וחזקה מכח מחאה קא אתיא והרמב"ן והרשב"א ז"ל סבורין דחזקת קטן הויא חזקה וכבר ביארתי דעת רבינו פי"ב שנראה שהוא מחלק בין בא מכח אביו לבא מכחו:

הלכה ג

כיצד אין מעמידין את הקרקע וכו'. מה שכתב **רבינו שאם אין עדים לשמעון שראובן הוא שותפו שמעמידין אותה ביד ראובן** הוא מדין מגו דאי בעי אמר לא הייתי שותפו כי אמר הייתי ולקחתים ממנו ואכלתיה שני חזקה נאמן ומבואר שם דאמרינן מגו בהרבה מקומות:

הלכה ד

האומנין כיצד וכו'. ברייתא שם:

הלכה ה

האריסין כיצד וכו'. שם (דף מ"ו:) על המשנה שאמרו אריס אין לו חזקה הקשו אמאי לימא ליה עד האידנא פלגא והשתא כולה ותירצו א"ר יוחנן באריסי בתי אבות. ופירוש רבינו בה מבואר ונכון:

הלכה ו

אריס של בתי אבות שהוריד אריסין תחת ידיו יש לו חזקה שאין וכו'. שם אמר רב נחמן אריס שהוריד אריסין תחתיו יש לו חזקה מ"ט דלא עביד אינש דמחתין ליה אריסי לארעיה ושתיק אמר רבי יוחנן אריס שחלק לאריסין לא הוי חזקה וכו' ופירש ר"ש ז"ל שכל זמן שאריס זה מתעסק בה לא הויא חזקה וזה חלק לאריסין וכן עיקר:

ואריס שירד מאריסותו ואכלה שלש שנים מאחר וכו'. ברייתא שם:

הלכה ז

האפוטרופין כיצד וכו'. במשנה שנינו האפוטרופין בכלל אותן שאין להם חזקה ואין שם בגמרא דבר מבואר אבל בהמפקיד מתבאר דמינוהו בית דין אין לו חזקה ואפילו הגדיל הקטן כל שכן מינהו האב. ושאר הפרטין שכתב רבינו ז"ל מתבארין ממה שאמרו פרק חזקת שהנושא ונותן בתוך הבית והיו שטרות ואונות יוצאות על שמו שעליו להביא ראיה שהן שלו וכל שכן שאין לו חזקה. ואולי במקום אחר מצא רבינו ז"ל הדבר יותר מבואר.

ומה שכתב עברו האפוטרופין ממיניין וכו'. נתבאר לו ז"ל ממה שאמרו כן באומנין ואריסין שכולן שוין:

הלכה ח

השותפין כיצד וכו'. שם בגמ' באוקימתא דרבינא ומבואר בהלכות:

וכן האיש שאכל בנכסי אשתו שני חזקה וכו'. שם במשנה ובגמרא.

ומה שכתב רבינו ז"ל והרס ועשה כל מה שעשה. הוא דלא כאוקימתא דרבא דאמר דאשת איש צריכה למחות כגון שחפר בה בורות שיחין ומערות אלא כאוקימתא בתרייתא דרב יוסף וזהו שלא הביאו בהלכות ההיא דרבא זהו דעת רבינו ז"ל:

וכן האשה שאכלה פירות בנכסי בעלה וכו'. שם משנה וגמ':

וכן הבן שהוא סמוך על שלחנו וכו'. במשנה (דף מ"ב) ולא לבן בנכסי האב ולא לאב בנכסי הבן ובגמרא (דף כ"ב) אמר רב יוסף ואפילו חלקו רבא אמר חלקו לא וכו' והלכתא חלקו לא תניא נמי הכי הבן שחלק והאשה שנתגרשה הרי הן כשאר כל אדם. ופירוש

חלקו נתפרדו הבן והאב שאין הבן סמוך על שולחן אביו כלל. וכן פירשו ז"ל. ושם מבואר דאשה אפילו בספק גירושין חזקתה לאחר מכן חזקה:

הלכה י

ראשי גליות שהיו בימי חכמים וכו'. שם (דף ל"ו) דבי ריש גלותא לא מחזקי ולא מחזקינן בהו ושבועת היסת שכתב רבינו הוא כפי מה שנתבאר שיש בקרקעות:

הלכה יא

הגזלן כיצד מי שהוחזק גזלן וכו'. שם (דף מ"ז) גזלן אין לו חזקה ואמרו היכי דמי גזלן אמר רבי יוחנן כגון שהחזיק על שדה זו בגזלנותא רב חסדא אמר כגון דבית פלוני שהורגין על עסקי ממון ע"כ בגמ' ובהלכות ופירוש הוחזק גזלן על אותה שדה יש מי שפי' כגון שיש עדים שגזלה ממנו ויש מי שפירש כגון שגזלה ויצאה מתחת ידו בבית דין ועכשיו ראינוה תחת ידו. ודע שלדברי הכל מי שהוחזק גזלן על אותה שדה יש לו חזקה בשדות אחרות ומי שהורג על עסקי ממון אין לו חזקה בשום קרקע בעולם וזה פשוט:

פרק יד

הלכה א

כל אלו שאין אכילתן ראיה וכו'. שם (דף מ"ז ע"ב) תנא וכולן שהביאו ראיה ראייתן ראיה ומעמידין השדה בידן גזלן שהביא ראיה אין ראייתו ראיה ואין מעמידין השדה בידו. ודין הבעל בנכסי אשתו והפרטין שכתב רבינו שם בסוגית הגמרא ויתבארו בהלכות אישות:

הלכה ב

כיצד הגזלן אין לו ראיה וכו'. פ"ט מהל' גזלה באר רבינו ז"ל דין זה בארוכה ושם כתבתי מה שנחלקו עליו ז"ל:

הלכה ג

בן האומן ובן אריס וכו'. שם מימרא וסוגיא נתבארו בהן כל מ"ש רבינו.

ומ"ש ואם הביאו עדים שהודו הבעלים וכו'. הוא כפי גירסת הספרים שגורסין דקא אמרי עדים בפנינו הודה לו והיא גירסת ההלכות והרבה מן המפרשים ז"ל ויש מקשים על גירסא זו דאי בשעדים מעידים כן מאי אירא הבנים אפילו הן שהביאו עדים שהודו להן מעמידין אותה בידם כמו שנתבאר בראש הפרק ומתוך קושיא זו שינו הגירסא וגורסין לא צריכא דקאמרי בפנינו הודה לו כלומר בן האומן והאריס אומרים בפנינו הודה לאבינו ונאמנין בכך מגו דאי בעו אתו בטענת עצמן ויאמרו שבעלים מכרוה או נתנוה להם ולזה הסכים הרשב"א:

הלכה ד

בן הגזלן וכו'. פירוש אם טען בן גזלן שהבעלים נתנוה או מכרוה לו אף הוא יש לו חזקה כמבואר בגמ' שם ואין דינו חלוק מן השאר אלא כשבא בטענת אביו ובהודאתו לפי שאין ראיית הגזלן ראיה וזה מבואר שם והוא כוונת רבינו:

אבל בן בן הגזלן וכו'. שם בן בנו של גזלן יש לו חזקה אמר רבא פעמים שבן בנו אין לו חזקה וכגון דאתי בטענתא דאבא דאבוה. וזה גרסת הספרים וההלכות:

הלכה ה

העכו"ם אפילו אכלה כולה כמה שנים וכו'. שם מבואר שהעכו"ם אין לו חזקה אלא בשטר. וכתב רבינו תחזור השדה לבעלים בלא שום שבועה שלא תקנו שבועת היסת אלא לישראל, ודברים ברורים הם שאין טענת העכו"ם טענה להשביע עליה ולא מצינו בגמ' בשום מקום היסת ע"י עכו"ם ולא שבועה אחרת וזה ברור:

וישראל הבא מחמת העכו"ם הרי הוא כעכו"ם שאין וכו'. שם א"ר יהודה אמר רב ישראל הבא מחמת העכו"ם הרי הוא כעכו"ם מה עכו"ם אין לו חזקה אלא בשטר אף ישראל הבא מחמת עכו"ם אין לו חזקה אלא בשטר ע"כ. ונראה מדברי רבינו שאף בזו אין הבעלים נשבעין היסת שהרי דימה אותו לדין העכו"ם. וכתב בהשגות א"א יש כאן שבוש ואומר אני וכו'. ואני אומר שדברי רבינו אמת ואין כאן שבוש שכבר נתבאר פ' ראשון שאין נשבעין היסת על טענת שמא וטענת ישראל אשדה זו טענת שמא היא שאינו ידוע דבר אלא מחמת מה שאמר לו העכו"ם. ונראה שהר"א ז"ל הולך לשיטתו שכתב פרק ראשון שהטוען כך אמר לי אבא שהיא טענת ברי וכבר כתבתי פרק ראשון שאין דבריו נכונים בזה ומ"מ אפילו לפי מ"ש שם בדין זה נראה ברור כדעת רבינו לפי שאין טוען זה אלא מפי העכו"ם אשר פיהם דבר שוא ואיך נחשוב זה בטענת ברי כל שהוא בא מחמת עכו"ם וזה נראה לי ברור:

הלכה ו

טען זה הישראל וכו'. שם אי אמר האי ישראל קמאי דידי זבנה מינך מהימן מגו דאי בעי אמר ליה מינך זבינתה וכתב רבינו וישבע היסת על כך והוא כפי שיטתו שאע"פ שהחזיק הוא נשבע וכבר כתבתי פ' אחד עשר שיש אומרין שאין לאחר חזקה כלום ואינו צריך לישבע וכתבו המפרשים ז"ל דהוא הדין אם אמר ישראל לדידי יהב עכו"ם שטרא דזביני דזבנה ניהליה ישראל והכרתי חתימתן של עדים או שהיה השטר מקויים והכרתי הקיום ונזהרתי בשטר שלש שנים ואחר כך נאבד נאמן מדין מגו ודבר ברור הוא:

הלכה ז

אין מחזיקין בנכסי קטן וכו'. עיקר דין זה פרק המפקיד (בבא מציעא דף ל"ט) דאמר רב הונא אין מורידין קרוב לנכסי קטן ואמר רבא ש"מ מדרב הונא אין מחזיקין בנכסי קטן אפילו הגדיל והובאה בהל' בכתובות פ' האשה שנתארמלה (כתובות דף י"ז) ונחלקו המפרשים ז"ל בפירושה הרב אבן מיגש ז"ל פירש אפילו הגדיל אפי' שלמה החזקה אחר שהגדיל אבל אם החזיק שלש שנים משהגדיל נאמן ויש מפרשים שאף אם החזיק שלש שנים אחר שהגדיל אין חזקתו חזקה כיון שהתחיל בעודו קטן וזה דעת הר"א ז"ל בהשגות ולזה הסכימו הרמב"ן והרשב"א ז"ל ואין לאחד מן הפירושין הכרח גמור בגמרא:

הלכה ח

מי שהחזיק בנכסי קטן שנים רבות וטען וכו'. מעשה פרק חזקת (בבא בתרא דף ל"ב:) רבה בר שרשום נפק עליה קלא דקא אכל ארעא דיתמי וכו'. ודברי רבינו בפירושה כדברי רבו אבן מיגש ז"ל וכל החלוקים שהזכיר רבינו הם כדברי רבו ז"ל. וראיתי בהשגות בזה אריכות דברים ואיני צריך להשיב על דבריו אלא במ"ש וכי משום קלא מבטלין מגו וחזקה דממונא דאיהו הוה מוחזק ואבוהון דיתמי לא הויא ליה חזקה ויש לי לתרץ דכיון דהאי לא אחזיק בחיי אבוהון שלש שנים ונפק קלא דאיתחזק בבי דינא (דיתמי נינהו) משום קלא כי האי מבטלין חזקה דאחזיק בפני קטן דהא לאו חזקה היא ואין נאמן מדין מגו דאי בעי אמר לא היתה מעולם של אביהן דודאי אם יחקר הענין ימצא בבירור שהיתה של אביהם כיון דנפק קלא זה דעת רבינו ורבו. עוד הקשה הר"א ז"ל בהשגות במה שכתב רבינו בשאכלה שני חזקה בחיי אביה שהוא גובה בלא שבועה מדין מגו ממה שהסכימו הגאונים ז"ל ונתבאר בדברי רבינו בהרבה מקומות ומהם פרק שמיני שהטוען על המשכון שהוא נאמן עד כדי דמיו שאינו נוטל אלא בנקיטת חפץ אף כאן אם בא לגבות לכתחלה צריך הוא לישבע ויש לי לתרץ שחלוק יש בין משכון מטלטלין לקרקע שהרי דבר תורה אין נשבעין על הקרקעות ושבועת היסת אין כאן לפי שאין כאן טענת ברי הפך מדברי זה המחזיק ואין נשבעין היסת על טענת שמא כנ"ל לדעת רבינו:

הלכה י

בורח שברח מחמת סכנת נפשות וכו'. מסקנא דגמרא שם אמר רבא הלכתא אין מחזיקין בנכסי בורח וכו':

הלכה יא

מחזיקין בנכסי אשת איש וכו'. שם ובהלכות:

הלכה יב

כל חזקה שאין עמה טענה וכו'. משנה שם וגמרא (דף מ"א):
וכן כל האוכל וכו'. תוספתא האוכל את השדה מחמת אונו ונמצאת אונו פסולה חזקתו בטלה:

הלכה יג

הבא מחמת וכו'. במשנה הבא משום ירושה אינו צריך טענה ומפורש בגמ' דהוא הדין למקח ושם נתבאר דבעינן דדר ביה קמא חד יומא כמו שכתב רבינו ויש מי שפירש דבעינן ראיה שהם יורשים או לוקחים מזה שהחזיק בה יום אחד הא לאו הכי אע"פ שהחזיקו בה שלש שנים כיון שאין חזקתו מחמת עצמן אינה חזקה והרמב"ן ז"ל חלוק עליהם ואמר דהמחזיק במטלטלין יוכיח אע"פ שטוען מפלוני לקחתים טוענין לו שאותו פלוני לקחם מזה המערער שהביא עדים שהיו שלו ומאמינין זה המחזיק בהן שהוא לקחם ממנו אף בקרקע כיון שהחזיק בו שני חזקה אינו צריך להביא ראיה שלקחה או שירשה מזה שהוא טוען וכן עיקר:
הביא ראיה שנראה וכו'. שם מחלוקת אביי ורבא וקיי"ל כרבא וכתב הרשב"א ונ"ל שאם היה שדה ונראה הראשון הרי היא בחזקת שלקחו שאין אדם עשוי לפרנס את הקרקע אא"כ לקחו וכיון שהחזיק בו השני שלש שנים ה"ז חזקה:

הלכה יד

הרי שאכל שדה זו וכו'. זה מעשה שם (דף ל') ההוא דאמר ליה לחבריה מאי בעית בהאי ארעא אמר ליה מפלניא זבנתה דאמר לי דזבנה מינך אמר ליה לאו מודית לי דהאי ארעא דידי היא ואת לאו זבנתה מינאי זיל לאו בעל דברים דידי את אמר רבא דינא קאמר ליה ע"כ. וכל מה שכתב רבינו עד סוף הפרק מבואר בהלכות על זה המעשה בארוכה וכתבו המפרשים ז"ל אם בא זה לחזור על המוכר שמכרה לו מחמת אחריות יש מי שכתב שהדין עם הלוקח כיון שיצאה ממנו בבית דין ויש מי שכתב שהמוכר יכול לטעון אתה הפסדת לעצמך כשהודית שהיתה שלו שאם לא הודית כיון שלא היו לו עדים שהיתה שלו לא היתה יוצאה ממך וכן נראה מדברי ההלכות ועיקר. עוד נחלקו המפרשים במי שאין לו עדים שהיתה שלו אלא הודאת המחזיק והביא המחזיק עדים דדר ביה קמא חד יומא אם הוא צריך שני חזקה זה המחזיק או נאמר כי היכי דקמא הוה מהימן לומר מינך זבנתה אף בלא שני חזקה מגו דאי בעי אמר לא היתה שלך מעולם אף זה כן ויש

מי שכתב שצריך הוא שני חזקה מגו דהכחשה אזל ליה כיון שהוא מודה שהיתה של המערער והוא לא לקחה ויש מי שכתב שאינו צריך שני חזקה ולדעת הראשון הסכים הרשב"א ז"ל וכן נראה מלשון רבינו:

פרק טו

הלכה א

מי שערער על שדה וכו'. פרק גט פשוט (בבא בתרא דף קס"ט:) ת"ר הבא לידון בשטר ובחזקה נדון בשטר (ואינו נדון בחזקה) דברי רבי רבן שמעון בן גמליאל אומר (נדון) בחזקה ומסקנא הלכה כרבי ואף רבי לא אמר אלא לברר ופירשו בהלכות כלומר כיון שהביא את שטרו אומרין לו ברר את שטרך אף על פי שיש עמו חזקה ואם א"א לברר כגון שמתו עדיו או שהלכו למדינת הים אפילו לרבי נדון בחזקה ע"כ. וזה מבואר בדברי רבינו ומכלל דבריהם שאם נמצא שטר מזוייף הרי חזקתו בטלה ולכך אנו מצריכין אותו לברר ודבר פשוט הוא והטעם דהחזקה מכח שטרא קא אתי וכבר כתבתי כיוצא בזה פ"ו:

הלכה ב

עדי חזקה שהעיד וכו'. פרק חזקת (דף כ"ז:) מימרא:

העיד האחד שאכלה שנה ראשונה וכו'. מפורש בסוגיא שם ופירשוה כגון במקום שמובירין שנה וזורעין שנה שנתבאר פרק י"ב שבמקום זה עולה להם חזקה אע"פ שאינן רצופין שאל"כ מאי איריא מכחישין אפילו שניהם מעידין שאכלה אג"ה או מעידין שאכלה בד"ו אין חזקתו כלום וזה ברור:

הלכה ג

מי שירד לשדה בחזקת שהוא יורש וכו'. מעשה שם (דף ל"ג) קריביה דרב אידי בר אבין שכב ושבק דיקלא אתא רב אידי בר אבין ואמר אנא קריביה אתא ההוא גברא ואמר אנא קריבנא טפי אזל רב אידי אייתי סהדי דאיהו קריביה טפי אוקמיה רב חסדא בידיה א"ל רב אידי ליהדר לי פירי דאכל מההוא יומא עד השתא אמר (רב חסדא) וכו' אמאן קא סמיך אהאי הא קאמר אנא קריבנא טפי אביי ורבא לא סבירא להו הא דרב חסדא כיון דאודי אודי וגרסא אחרת יש בזה ולדברי הכל דינו של רבינו אמת ואע"פ שאין שם עדים כמה אכל כיון שהוא הודה כמה אכל ויש עדים שהאחד קרובו יותר או הודה לו הוא מוציאין ממנו מה שאכל וזה מוסכם ויש גירסא אחרת בזה גורס ר"ח ז"ל אזל רב אידי אייתי סהדי דאיהו קריביה ולא גרסינן טפי וכיון שהיו עדים לרב אידי שהוא

קרובו ולאחר לא היו עדי קורבא הוה ליה רב אידי בירושה ודאי והאחר ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי ומוציאין ממנו הפירות שהודה לו שאכל. ובכיוצא מדין זה מספק וודאי נתבאר פרק חמישי מהלכות נחלות בדין המתחיל ספק ויבם שבאו לחלוק בנכסי אבי היבם:

הלכה ד

שנים שהיו עוררין על השדה וכו'. שם (דף ל"ד:) זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי אמר רב נחמן כל דאלים גבר וכתב רבינו או שהביא כל אחד מהן עדים וכו'. ודבר פשוט היא שכל זמן שראיותיהן שוות חזר הדין לאין להם ראיה כלל וכן כתבו ז"ל.

ומה שכתב רבינו והשנים שהעידו אלו הן השנים עצמן שהעידו בהן אלו. הוא מפני שאם היו השנים מוחלפים ושני חזקה של האחד ראשונים להתחלת שני האחר מעמידין אותה ביד האחרון וזה ברור:

ואם בא שלישי וכו'. שם מסקנא דגמ' דרב אשי סבירא ליה הכין:

הלכה ה

הביא האחד עדים וכו'. שם (דף ל"א) זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי האי אייתי סהדי דאבהתיה היא ואכלה שני חזקה והאי אייתי סהדי דאכלה שני חזקה א"ר נחמן אוקי אכילה בהדי אכילה ואוקי ארעא בחזקת אבהתא וכו'. הדר אייתי האי סהדי דאבהתיה היא אמר רב נחמן אנן אחתינן ליה ואנן מסלקינן ליה ולזילותא דבי דינא לא חיישינן. ופירשוה בהלכות בשלא היה אחד מהם מוחזק ועכשיו חזר הדין לכל דאלים גבר וכמו שכתב רבינו וכן עיקר:

הלכה ו

זה אומר של אבותי וכו'. שם (דף ל"ג:) זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי האי אייתי סהדי דאבהתיה והאי אייתי סהדי דאכלה שני חזקה אמר רבה מה לי לשקר אי בעי אמר מינך זבנתה ואכלתה שני חזקה וכו'. אביי (ורבא לא סבירא ליה האי דרב חסדא) מה לי לשקר במקום עדים לא אמרינן ועוד נזכר שם זה באותו הפרק. ויש מקשים והלא כל טענת יורש היא בשמא וטוענין ליורש וא"כ נטעון לזה שיש לו עדי חזקה שאבותיו לקחוה מזה המערער או מאבותיו. ויש מתרצים דהכא אין לו ראיה שהחזיקו בה אבותיו אפילו יום אחד וכל כיוצא בזה אין חזקתו חזקה כנזכר פרק ארבעה עשר. ויש אומרים שכל זמן שהיורש טוען ברי באי זה דבר שיהיה אין אנו טוענין לו שום דבר וגם זה עיקר:

חזר זה המחזיק ואמר וכו'. שם מבואר בגמ' בסוף מעשה זה:

הלכה ז

ראובן שהיה בתוך שדה וכו'. שם (דף ל':) ההוא דאמר ליה לחבריה מאי בעית בהאי ארעא א"ל מפלניא זבנתה ואכלתיה שני חזקה אמר ליה והא נקיטנא שטרא דזבנה לי הא ארבע שנין א"ל מי סברת שני חזקה תלת שנין קאמינא שני חזקה טובא קאמינא אמר רבא עביד אינש דקרי לשני טובא שני חזקה והני מילי דאכלה שבע שנין דקדים חזקה דהאי לשטרא דהך אבל אכלה שית (שנין) אין לך מחאה גדולה מזו ויש מפרשים דה"ה אם אמר אכלתי אותה שלש שנים יכול לחזור ולטעון שני חזקה טובא קאמינא כיון שלא אמר ולא יותר ויש מקשים אפילו אכלה פחות משבע שנים למה לא תעלה לו חזקה לזה והלא כבר נתבאר פרק י"א שצריך שלא תהיה בין מחאה למחאה שלש שנים גמורות ואם כן כשאכלה זה שש שנים שהם שלש אחר הקנייה כבר החזיק בה שלש שנים בלא מחאה. ותירצו דהתם דוקא בשלא מכרה המערער לאחר דהתם כל זמן שעמד זה שלש שנים ולא מחה לא נזכר הלה בשטרו אבל במוכר לא היה לו שוב למחות שהרי מכר דינו והלוקח ג"כ אע"פ שלא מחה אין לו היזק בכך כיון שאין זה בא מחמתו. וזה תירוץ מוכרח בדין זה. ודע שקצת המפרשים סוברין שאינו צריך להביא ראיה על אכילת כל השבע אלא על שלש אחרונות ובכך נאמן לומר אכלתיה שבע מגו דאי בעי אמר מינך זבינתה ואכלתיה שני חזקה. ויש אומרים שאין כאן מגו שהרי זה כשהשיבו לא היה יודע מאי זו טענה היה מערער עליו. ולפיכך צריך הוא להביא ראיה שאכלה שבע וכן מורה לשון רבינו ועיקר:

הלכה ח

וזה אומר של אבותי וכו'. זה ברור וכבר נתבאר למעלה קרוב לזה:

הלכה ט

הביא המערער עדים וכו'. שם (דף ל"ב:) ההוא דאמר ליה לחבריה מאי בעית בהאי ארעא אמר ליה מינך זבנתה והא שטרא אמר ליה שטרא זיפא הוא מיהו שטרא מעליא הוה לי ואירכס ואמינא אינקוט בידאי כל דהו אמר רבה מה לו לשקר אי בעי אמר שטרא מעליא הוא אמר ליה ר"י אמאי קא סמכת אהאי שטרא האי שטרא חספא בעלמא הוא וכיוצא בזה יש שם מעשה אחר גבי שטר הלואה וכבר נזכר פי"ד מהל' מלוה ולוה ובגמ' פסקו הלכה כרבה בדין קרקע דהיכא דקיימא תיקום וכרב יוסף בדין ההלואה ושניהם פירש אותם רבינו בששטר זה הוא מקויים ויש מפרשים שעדיין אין השטר מקויים ובקרקע נזקקין לו לקיימו וכבר הארכתי בסברא זו בדין ההלואה:

הלכה י

הביא המערער עדים וכו'. זהו מעשה (דף כ"ט:) דשכוני גואי הנזכר שם בראש הפרק וכפי הפירוש הנזכר בהלכות וכבר הקשו על פירוש זה ואמרו שכיון שהיה עומד במקום שאין שם חירום כל אותן הימים היה לו למחות וכיון שלא מחה בודאי שמכרה לו לזה באותו הזמן והוא בא בכאן או זה הלך לשם או על יד שלוחו מכר לו וכיון שיש לזה עדי חזקה אי זו ראיה הוא צריך ואפשר שאין דעת רבינו וההלכות להצריך ראיה להחזיק אלא כשהדבר נודע שהמערער לא היה עמו במדינה באותו זמן רוצה לומר סמוך לזמן שהלה טוען שקנאה הא לאו הכי ודאי אין על המחזיק להביא ראיה ומ"מ כך הסכימו הרמב"ן והרשב"א דכל שיש לו עדי חזקה אינו צריך לראיה אחרת והם ז"ל פירשו המעשה הנזכר בגמ' שהמערער היה טוען שהוא היה בארץ מרחקים והיה במקום שלא עלתה חזקה כנגדו על הדרך שנזכר פרק י"א ולפיכך הצריכו למחזיק להביא ראיה שהמערער היה במקום שתעלה חזקה כנגדו והם המפרשים שצריך לברר שהיה עמו בסוף שני חזקה אבל אם היה עמו בתחלה או באמצע ובסוף הלך למקום רחוק לא עלתה לו חזקה אלו דבריהם ז"ל:

הלכה יא

מי שהלך למדה"י ואבדה דרך שדהו וכו'. בכתובות פ' אחרון (דף ק"ט) משנה מי שהלך למדה"י ואבדה דרך שדהו אדמון אומר ילך לו בקצרה וחכמים אומרים יקח לו דרך במאה מנה או יפרח באויר ובגמ' הקשו שפיר קאמר אדמון פי' דקס"ד שהיה המקיפו אדם אחד מתחלה ועד סוף ותירצו כגון שהקיפוה ד' בנ"א והקשו א"כ מ"ט דאדמון ותירצו בארבעה דאתי מכח ארבעה א"נ בארבעה דאתו מכח חד כ"ע לא פליגי דמצו מדחו ליה פירוש ואף אדמון מודה לחכמים כי פליגי בחד דאתי מכח ארבעה אדמון סבר מצי אמר ליה אורחאי עלך הוא ורבנן סברי מצי אמר ליה אי שתקת שתקת ואי לא מהדרנא שטרי למרייהו ולא מצית לאשתעויי דינא בהדייהו וקי"ל כחכמים ונתבארו כל דברי רבינו.

ומ"ש ואם החזיק בדרך וכו'. נראה שהוא כשמחזיק בו שיעור חזקה כדינו הא לאו הכי ודאי לאו כל כמיניה להחזיק בעל כרחו של זה וזה ברור:

פרק טז

הלכה א

ראובן שמכר שדה לשמעון והיה לוי מעדי השטר וכו'. משנה פ' אחרון דכתובות (דף ק"ט) העורר על השדה והוא חתום עליה בעד אדמון אומר יכול לומר השני נוח לי והראשון קשה ממנו וחכ"א אבד את זכותו והלכה כחכמים:

וכן אם העיד לוי בשטר וכו'. שם במשנה עשאה סימן לאחר אבד את זכותו ופי' שאם מכר לוי המערער שדה אחת סמוכה לזו שהוא מערער עליה ועשה זו סימן ואמר מצר פלוני קרקע של ראובן אבד את זכותו. ובירוש' לא סוף דבר עשאה סימן לאחר אלא אפי' אחר לאחר והעורר חתום עליה עד אבד את זכותו ונכתב בהלכות ורבינו הביא דין הירושל' וכל שכן דין המשנה ומתוך כך לא כתב רבינו דכ"ש הוא ומ"מ היה לו לכתוב הדין הנזכר בגמ' על המשנה אמר אביי לא שנו אלא לאחר אבל לעצמו לא אי לאו דעבד הכי לא הוה זבין לה ופי' שאם מכר לוי המערער שדה אחת סמוכה לזו לזה המחזיק וכתב לו בשטר מצר פלוני קרקע שלך לא אבד את זכותו דמצי אמר אם לא עשיתיה לו סימן לא היה קונה ממני ונמצאת מפסיד שבעל המצר מרבה בדמים ודין זה היה לו לרבינו ז"ל לבאר לא ידעתי למה השמיטו ומבואר הוא בהל':

הלכה ב

טען העד ואמר תלם אחד וכו'. שם (דף ק"ט:) בגמ' א"ר יוחנן אי טעין ואמר תלם אחד עשיתי לך נאמן ודעת רבינו שאע"פ שכל השדה מוחזק ביד זה יכול לטעון העד תלם אחד בלבד עשיתי סימן וכן עיקר ולזה הסכים הרמב"ן ז"ל וכתב שאם אמר מצר מזרח קרקע פלוני יש לו תלם קטן ואפי' אמר שדה פלוני יש לו תלם בן ט' קבין לפי שפחות מכאן אינו נקרא שדה ע"כ. ודע שדינין אלו הם בשיש למערער עדים שהיתה שלו או של אבותיו ואין למחזיק עדי חזקה וזה פשוט וכן פירשו ז"ל ודבר מוכרח הוא:

אין כל הדברים וכו'. שם בגמ' מפורש הדין והטעם שהזכיר רבינו:

הלכה ג

בא שמעון ונמלך וכו'. פרק חזקת (בבא בתרא דף ל':) מעשה שם מבואר דאפילו רבנן דקאמרי בחתום עליה בעד אבד את זכותו ה"מ בחתום דקעביד מעשה אבל הכא דבורא בעלמא הוא כדאיתא התם וכתב הרשב"א דדוקא כשמודה המערער שיעצו בכך אבל אם כפר ואמר להד"מ והלה הביא עדים לדבריו מחייבין המערער בכך דראיה גדולה היא זו שאיננה שלו ע"כ:

הלכה ד

ראובן שערער על שמעון וכו'. שם (דף ל"א:) מעשה מבואר וכתב רבינו ואם לא טען שמעון טענה זו אין טוענין לו ונראין דבריו והמעשה הנזכר בגמ' כך הוא שהמחזיק טען כן אבל ודאי אם לא טען רגלים לדבר ואין טוענין לו:

הלכה ה

ראובן שערער והביא עדים וכו'. שם (דף ל"ג:) ההוא דא"ל לחבריה מאי בעית בהאי ארעא אמר מינך זבנתה ואכלתה שני חזקה אייתי חד סהדא דאכלה תלת שנין סבור רבנן למימר וכו'. ומסקנא שהוא מחוייב להחזיר קרקע כיון שאין לו שני עדים אבל לא הפירות ואין צ"ל כשאין שם עדים שאכל כלל אלא שהוא טוען אכלתי ושלי אכלתי שאינו חייב להחזיר הפירות וכן מתבאר שם דין השבועות שהזכיר רבינו פשוט הוא:

הלכה ו

היו ב' עדים מעידים וכו'. שם (ל"ג:) ההוא דאמר לחבריה מאי בעית בהאי ארעא אמר מינך זבנתה ואכלתה שני חזקה אזל אייתי סהדי דאכלה תרתי שנין אר"נ הדרא ארעא והדרי פירי ושם מתבאר דה"ה בעד אחד כמו שהזכיר רבינו. עוד שם אמר רב זביד אי טעין ואמר לפירות ירדתי נאמן פירוש אם לא טען מינך זבנתה אלא קניתי הפירות נאמן היה על הפירות שאכל מ"ט לא חציף אינש למיכל פרי דלאו דיליה והקשו אי הכי קרקע נמי כשטוען קניתי גוף הקרקע ותירצו קרקע אמרינן ליה אחוי שטרך והקשו אי הכי פירי נמי ותירצו שטרא לפירי לא עבדי אינשי ע"כ. וכבר נתבאר דין הטוען לפירות ירדתי בארוכה פ"ט הדין והטעם:

הלכה ז

כל המחוייב להחזיר וכו'. דברי רבינו ברורים ופשוטים:

הלכה ח

כל המחזיר קרקע וכו'. זה מבואר בסוגיא ר"פ חזקת הני נוגעין בעדותן הן דאי לא אמרי הכי אמרינן להו הבו ליה אגר בית להאי וכבר כתבתי סוגיא זו פרק י"ב וכן כתבו ז"ל:

הלכה ט

אסור לאדם לטעון וכו' כיצד היה וכו'. פרק שבועת העדות (שבועות דף ל"א) ברייתא מנין לנושה בחבירו מנה שלא יאמר אטעננו במאתים כדי שיודה לי במנה ויתחייב לי שבועה ואגלגל עליו שבועה ממקום אחר ת"ל מדבר שקר תרחק וכן שאר הדינין שהזכיר רבינו עד סוף הפרק מבוארין שם קרוב ללשונו: **סליקו הלכות טוען ונטען בס"ד**